

УСПЕЊА

знање • веровање
стварање • вредновање

Падају нам на ум давно похрањени часописи. Увек плове временом, а свуда стижу. Следом једних за другима, вековима марљиво, држале су их древне руке, широке и дубоке, баш налегле преко корица.

Придружена су им "Успења". Не троше се само на ово сада; све по реду: до дубљег, свевремене патине, вечног.

Часом успења мења се светлост, пурпур пламти, и узбуђен је откуцај срца; по календару, тромесечјем. Јер ако игде обитава дух уздизања, онда је то у самом стварању.

Свакидашњица смекшава. Духовношћу небо обасјава.

Успења оних који пишу; или о чему пишу; или би могло значити успења оних за која се пише. Да се исприча прича, да се изложи одређена идеја, да се, под тежином сопставеног смисла, стихују песме.

Многе библиотеке ће и ово благо чувати. А то се утврђује већ разаслатим примерцима у корист смисла трајног.

СЕЋАЊЕ

Павле Угринов

ЕСЕЈ

Ноам Чомски
Предраг Драгић Кијук
Младен Дражетин

ПЕСМЕ

Душко Новаковић
Весна Егерић
Вида Мокрин - Пауер

ПРИЧЕ

Петре Андреевски
Џасприт Синг

РАЗГОВОР СА

Петром Милосављевићем

№ 3

Душко Новаковић ИЗБАВИТЕЉ

*Сјавао сам и сањао, а у сну
Неки инџернирац се нагињао нада мном
Дрмусао ме, будио, викао:*

*Диги се, човече, не оклевај
Све су тио сами њокварењаци
Неошесани шииови, галамџије...*

*Бежи из њихове историје, шииа чекаш, будало!
Тако, у гаћама, бос, ма какве јебене чараје,
И њреко минских њоља, него шииа!*

ПЕВАЊЕ
МИШЉЕЊЕ

Слађана Илић ЗАУВЕК ПРИЧА

 Размишљајући о томе шта јесу и шта би требало да буду изазови савременој књижевности за децу завила сам у књиге објављене и награђиване престижним наградама за ту врсту литературе у нас последњих десетак година. Да бих стекла прави утисак завила сам, да не кажем, и добро простудирала, и књиге за децу и омладину, тек објављене.

Закључила сам да је и у књижевности за децу у нас исто као и у књижевности за одрасле. Не може и не сме бити разлике, јер књижевност је књижевност, јер књижевност или јесте или није.

Наиме, учила сам четири доминантне тенденције у оквиру ове литературе.

Једна је настојање појединих писаца да помоћу приче оживе прошлост, из њихове перспективе готово увек лепша него садашњост.

Друга је покушај писаца да својим стваралаштвом одговоре на изазове времена у коме живе, да се сами или кроз јунаке својих прича суоче са свим што њихово време доноси, да зађу у емотивни свет јунака, да осветле лице и наличје актуелних догађаја.

Трећа се односи углавном на настојања писаца да у своју причу делимично или потпуно уведу елементе фантастике.

Четврта, врло важна, а чини ми се најмање заступљена, подразумева настојање писаца да на начин примерен читаоцима, којима је књига намењена, проговоре о важним питањима књижевности, о причи и причању.

Ако озбиљно размислимо, сва четири настојања у књижевности су легитимна, а аутори појединих тенденција, без обзира на тренутак у коме стварају, имају право, вероватно и потребу да своја настојања продубљују и надограђују.

Да ли ће на тај начин поједини писци изневерити очекивања времена у коме живе? Искрено, то уопште није важно. Да ли ће изневерити очекивања читалаца? Е, то је већ врло важно, а одговор би био један једини - неће изневерити ничија очекивања уколико умеју да напишу добру причу.

Шта значи то - добра прича, да ли извесно дефинисање добре приче има универзални значај, тј. да ли важи у свим временима или се дефиниција

добре приче мења кроз време? Прави одговор, надам се, лако погађате - добра прича је добра увек, без обзира на тематску основу. Дакле, када се једно универзално сито књижевности протресе, било када, у њему увек остане добра прича и, таква, она се будућим ствараоцима сама завештава за уживање, учење и стварање; чијој се лепоти диве, којој се увек са задовољством враћају, да би лепоту изнова осетили; чија се вредност временом само увећава.

Ствараоци и читаоци таквих прича су власници непроцењивог блага. Зашто је непроцењиво? Зато што добру причу не може свако написати, не може је свако ни ваљано прочитати. Не иде тек тако сваком добра прича у сусрет.

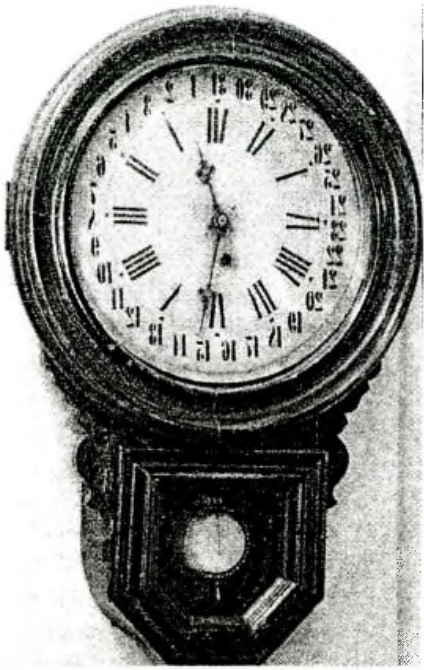
Шта је потребно да би се написала добра прича и како читалац добија прилику да је на прави начин прочита?

Писање је лепо, а ипак, непрестано и мукотрпно трагање. У том трагању настају приче које, ако су добре, а добре су јер устрептао писац упорно и мукотрпно трага и послушкује, настају кад нађе реченицу - ту једну, најважнију, око које се, како ће касније увидети, наројила читава прича. Јер, ако заиста дубоко зађете у свет књижевности, за децу или одрасле, схавтићете да се пише само због једне реченице, за којом стваралац трага читавог живота, даје смисао и испуњава његову списатељску мисију.

Шта је још важно за добру причу? Ако постоји неко загладан у унутрашња прострства свога бића, или је замишљен над важним питањем, ако је његов свет испунила несвакидашња лепота, па води тихи дијалог са собом, или уколико постоји неко ко о свему томе, или бар само о понечему жели да започне разговор, ето приче.

Ако је прича лепа, или ако је лепа, а жели и да нечему подучи, да нешто открије, чак да упозори, да отвори своје двери, да позове не само да је разумемо и да јој се дивимо, већ да у њу уђемо, ако пожели да она прочита нас, онда није важно ни када ни где је настала. Она нуди сусрете, она нуди саживот. То је заувек прича.

Треба ли писцу или књижевности већи изазов?

САТОВАЊЕ

Предраг Р. Драгић Кијук

ТЕКСТ КОМЕ СЕ ИЗГУБИО ТРАГ

У XII глави, вероватно најбољег романа на српском језику, *Друже књиже Сеоба*, Милош Црњански каже да се у свету када се догоде земљотреси “о њима много говори и прича”.

Такав је случај, по славном писцу, и са вулканима, поплавама, пожарима, па и сеобама и бродоломима – док судбине појединаца ишчезну јер “судбина појединог човека, или жене, ситно је зрно песка”. Том феномену причања, али и ишчезавања и заборављања, феномену памћења, додали бисмо још један: феномен рукописа.

Далеке 1961. године, када је Иво Андрић добио Нобелову награду, писац *Сеоба* је послао на адресу “Политике” текст о Андрићу, за кога га је везивало двоједно уважавање: и као писца, и као пријатеља (у “Лирници Итаке” посветиће му песму “Етериizam”). Тај текст, како је то поверио новинару листа “Политика” Кости Димитријевићу, Црњански је написао одушевљено, “под температуром”, слично сопственом тексту из 1919. године (који се завршава оном сугестивном реченицом: “*Andrić est arrive*”).

Рукопис Црњанског стигао је у “Политику” поштом, и то у време када је главни уредниковог тиражног листа био Александар Ненадовић, додуше као непотписан уредник, а директор Данило Пурић. Дугогодишњи уредник културне рубрике Драгослав Зира Адамовић био је тада уредник културног додатка и зна када је овај прилог стигао у редакцију.

Далеке 1961. године, када је Иво Андрић добио Нобелову награду, Црњански је послао на адресу “Политике” текст о Андрићу, који је нестао.

Рукописи, као и појединци, ишчезавају – али се не заборављају.

О томе, поводом тридесет година од смрти Милоша Црњанског.

Текст Милоша Црњанског, посвећен нобеловцу, нестао је из “Политике” – или како је то својим пријатељима говорио Зира Адамовић: “изнет из Политике” – и од тада му се губи сваки траг. Како Црњански, у то време, а у неким срединама и до данас, није био само писац већ и политички емигрант (вратио се у земљу 1965) – онда је нормално претпоставити да његов рукопис изнет из “Политике” никада више није враћен и, назначимо то још једанпут, изгубљен му је сваки траг.

Власт, која би да се бави људским душама, а посебно лоша власт, каква је наша, која се однародила и изгубила компас и према живима и према мртвима – вероватно зна

више појединости о случају “изнети рукопис”. Црњанског, уосталом, нису на подједнак начин надзирали: по сведочењу Танасија Младеновића а за повратак Црњанског из егзила посебно су били заинтересовани Станка Веселинов (задужена за културу у српском резервату) и Слободан Пенезић Крцун, члан Извршног већа Србије, и његов председник 1961-1963. године. Други круг власти, који је подржавао кооперативне, женскасте и сервилне надреалисте, такође није марио за Црњанског. Ако и нису могли да га ликвидирају у Лондону могли су бар да, као црвени инквизитори, цензоришу сваку пишчеву реч, и дах.

Црњански није веровао у овакву врсту преображавања али његово дело, по истом питању, води успешан дијалог са писцем. Истоначно, можда ће, једнога дана, и овај рукопис о Андрићу – нобеловцу на волшебан начин бити пронађен у заоставштини некога писца, можда ће неко од друштвено верификованих књижевника или још живих политичких радника и објавити судбину овог рукописа, а можда ће – у шта је био убеђен Црњански – делити судбину човека, појединца, и неће му бити више трага. Јер, нестанак, смрт рукописа као да сличи смрти појединца, и “не траје дуже у успомени људи, него у мраку, један трепет, у многим трептајима ноћних свитаца”.

Или је у питању заблуда, на коју је писац Црњански имао право, баш као и писац ових редова који хоће да верује да нестали рукописи не подлежу судбини својих твораца.

Павле Угринов

ДВА ПИСМА

Јовану Христићу

Београд, 30. септембар 1983.г.

Драги Ваво,

Са задовољством сам прочитао твој текст “Драме Миодрага Павловића” у нишкој “Градини”. (Април за 1983. годину)

Реч је о “Историји драматургије” коју још увек, немајући бољег израза, називамо “авангардном”, како кажеш; у ствари о почецима нашег послератног авангардног театра, који још ни са чије стране, колико знам, није узет у темељно разматрање, и због тога бих теби, јер си можда једини способан за такву анализу изложио неке чињенице, које ће, надам се, помоћи осветљавању тога мало познатог а важног периода нашег позоришта (не само драматургије). Утолико пре, што је мало сведока тога времена и што се, као што видим, и сам позиваш на “Књижевност” или речи Елија Финција, који, узгред буди речено, није имао за то најбољи слух, из простог разлога, што, по моме мишљењу, никада није ни био прави позоришни човек.

Несагласно (асинхроно) је раздвојити, мислим, историју драматургије од историје театра, иако је истина, посебно у нас, да има вредних текстова који нису били изведени у времену када су настали. (Тек после више од сто година пошто су написани, “Судбина једног разума” и “Помирење” Ј.С.Поповића постављени су на сцену Београдског драмског позоришта. Предлагач и редитељ ове представе – спремне за Стеријину прославу и Стеријино позорје (а скинуте одмах после премијере са репертоара), био сам ја (како стоји у програму – Василе Поповић, редитељ БДП-а). Ужасно сам поносан на овај подухват и узимам га за свој највиши уметнички домашај у позоришту и за свој најлепши тренутак у краткој театарској каријери. За мене, интимно, значајнији од “Годоа”!).

Ми, међутим, који смо били у театру, не двојимо ту ствар, драматургију и историју позоришта; за нас је све и увек било само – театар. Јер, који год комад да смо читали, ми смо га одмах и замишљали постављеног на

позорници; и никада комад постављен на позорници нисмо видели поново између корица књиге.

Морам да нагласим да после (пропале) представе “Годоа”, а пре оснивања Атељеа 212, “Три гуливера” (Мије Павловића) нисмо само нудили позориштима, ми смо тај комад и спремали. То желим да додам својој пређашњој причи. Спремали смо га у приватном стану Миће, на тепиху, међу размакнутим стварима – Мића, Пепи Лаковић, Дениз... били смо већ и одмакли у пробама. И мизансцен је био постављен, а онда, насукали смо се на неразумевања других. Но, то није био крај. Две године после тога, на тек оснаној сцени Атељеа 212, спремали смо га у пакету са још једном једночинком, коју у своме тексту не спомињеш. Са “Левом и десном”, такође Миодрага Павловића (без В. Ђорђевића, који се тада већ био изгубио негде у Европи – Швајцарској?). Раде Марковић и још неки глумци појачали су екипу. Но, иако одмакли у раду, разишли смо се, усред сопствене неслоге. Некима међу нама није се допала Дениза. Ја, међутим, као редитељ, нисам хтео да одустанем од поделе (“Три гуливера”), која је претходно мучно спремала комад у скученом стану. Уосталом, сматрао сам да Денизи улога у потпуности одговара. (“Леви и десни” су кратка игра која се дешава на једном степеништу, испред левих и десних врата. Посреди је веома функционална игра речи. Из те игре рађа се садржај комада. Значење речи се протеже у спектру од политичког смисла “левог” и “десног” до – “десни” који држе зубе. Толико се сећам).

Одмах затим Мија Павловић ми је дао да прочитам “Корак у другој соби”. Атеље 212 је прихватио комад. Али ко? Ко је био тај Атеље 212? Није ту било ни уметничког савета, ни програмског савета, нити било кога другог, сем Радоша Новаковића, шефа сцене, и мене, тада, сталног госта сцене. И никога више, нас двојица сами. (Тек када је Бојан Ступица дошао, почео је ту да се накрцава грдан свет). Рекао сам Радошу: “Поставио бих овај комад; свиђа ми се!” “У реду!” одговорио је. “Узми – прочитај комад!” рекао сам.

Зашто? Зар Мија и ти нисте прочитали? “Насмејао се, онакомеснат, шалвив и помало лењ. “Ред је!” рекао сам. Раширио је широко руке. “Значи

нећеш?” упитао сам. “Не!” одговорио је. “Добро, онда крећемо! Глумци су спремни”. “Срећан рад!” тако се тада, у Атељеу 212, стављао комад на репертоар. Није то било нимало неозбиљно. Већ, напротив, нешто што се хоће по сваку цену. А то се звало – промена! Промена у позоришту. Постојале су ту неке друге генерације. А оне су имале име и презиме. То се знало.

Будући да у своме тексту у “Градини” пишеш о једном делу историје драматургије педесетих година, авангардне драматургије, а не о историји позоришта и авангардног израза, ти се природно и не задржаваш на позоришним остварењима “Корак у другој соби” или “Пута у извесност”. Овде имам потребу да нешто кажем.

Не бих желео да ме погрешно разумеш, с обзиром да сам редитељ ове представе, као да ми је посебно стало до тога да се истакне моје име редитеља. (Уосталом, “Пут у извесност” и није нека славна режија). До тога ми, веруј, није стало. Стало ми је, међутим, до укупности мојих (наших) позоришних настојања педесетих година, која су излазила из оквира тадашњих позоришних представа, и до зачуђујуће упорности коју сам заједно са својим друговима у том настојању испољио. Јер после Миодрага Павловића, па све до половине шездесетих, са истом истрајношћу сам се залагао (и режирао) све радио-драме Радета Константиновића, које, рекао бих, да не могу бити заобиђене ни у историји радио драматургије, па ни у историји драматургије наше уопште.

Уосталом, тада још нисам био свим окончао ни са својим позоришним радом. Крајем педесетих година, основали смо (Раде и Оливера Марковић, Мића Томић и ја) тзв. “Београдску дружину А”, која је са успехом извела “Опасне воде” Слободана Стојановића. То је било представљање једног младог писца и једне нове врсте драматургије, која ће двадесет година после тога, тј. данас, постати доминирајућа. Била је то, наиме, прва послератна драма која је критички и врло отворено прогорела о тадашњој социјалистичкој стварности. Мислим да је тим текстом, тј. представом, отпочело оно што последњих година називамо “политичком драмом”, односно “политичким те-

атром". "Опасне воде" су са тог становишта, такође, политичка драма и стога занимљива, будући прва, како за историчаре драматургије, тако и за историчаре позоришта, посебно што је имала сасвим специфичан сценски облик (као и ове данас), у односу на основни владајући израз тих година на нашим сценама.

Да се вратим судбини авангарде педесетих. Пошто смо били избачени из једног опремљеног позоришта (БДП), отпочели смо са радом у малим и загушљивим собама приватног стана, да бисмо наставили у једном сликарском атељеу (Миће Поповића), а затим у Атељеу 212, у згради "Борбе", једној заправо аматерској позорници, а затим се поново вратили у неприкладну салу КУД-а "Бранко Крсмановић", па отишли у факултетску салу и амфитеатар (Природно-математичког), док се на крају та побуњеничка ватра није у нама угасила, а ми се разишли куд који. Али траг који смо за собом оставили, вредан је извесне пажње. Писци су, (да изузмемо Бекета – Мија Павловић, Константиновић, Стојановић), свакако били први, али редитељи и глумци су их већ чекали, осетили и следили. Тако смо се и нашли. Тако смо нешто и направили.

Надам се да, пошто ме одлично познајеш, не сматраш да сам сада одвише себелубив или да измишљам нешто чега није било, или да сам чак славољубив; јер ту уопште није реч о томе, већ о једној часној страници нашег позоришта, која треба да буде забележена и отргнута од наше таме. Критичари тога времена нису о авангарди добро мислили, па према томе ни писали (сем Боре Глишића); они просто то нису волели, укључујући и оног најмоћнијег – Елија Финција. Његов конзерватизам и ускогрудост нису ничим могли да се помере или разбију. Зато треба да се чује глас и оних који су у том позоришту-драматуршком помаку били повод и хрлили напред...

Ето толико. Ти ћеш то, драги мој пријатељу, разумети. То стоји тако, за мене то више и није битно. У другим сам водама и пливам како најбоље умем, уосталом, као и тада. Можда ће то за неке будуће генерације бити битно. То су чињенице које су, мислим, скрајнуте и запретане нечим важним, али још више неважним, или мање важним од тих догађања у позоришту почетком педесетих и шездесетих година...

Срдачно и пријатељски твој

Василије (Павле Угринов)

Звездара, септембар

Живојину Туринском

Београд, 11.09.85.

Драги Жико,

У последњем броју "Књижевних новина" (број 693/85) објавио си низ цртежа, од којих је бар трећина мени непозната, хоћу рећи: непозната по тематици која у најмању руку варира, а рекао бих и осетно помиче оно што си последњих година на том плану радио.

Мислим на цртеже, пре свега, на онај са насловне стране, затим на странама: 4, 14, 16 и 20. Они су за мене, који сам уображавао да сам у току, велика новост, мада треба да прецизирам: већ дуже очекивана новост. Пишем ти на брзину, тек што сам склопио новине, да ми не би ишчилио онај прави снажан утисак о тим твојим новим темама. Ту се сада из досадашњих тзв. знакова појављује човек, али такође као својеврстан знак; знак једног бића у васиони под којим се подразумева најинтелигентнији становник ове мале планете. Дакле, скоро, као симбол човека, за неке друге цивилизације, којег им ми, преко "Књижевних новина", засад, а надам се ускоро и преко твојих великих уљаних платана, слика – шаљемо, да би нас разврстали у своје Каталоге, Речнике или Тумаче, као нека бића која живе или су живела на планети Земљи. Успео си дакле да нађеш једну универзалну шифру за наш планетарни лик. Мене страшно радује ово твоје развијање сопственог изума, овај даљи раст онога што је и досад било дивно, али, хоћу да кажем, ово ми се чини чак и лепше, али у сваком случају – развијеније, некако потпуније, некако коначно нађено, заокружено, и небу и земљи мило! Мада су многи тзв. зналци и интелектуалци, веома подозриви према првим утисцима, чекајући да се мало "охладе", или "удаље", да би тек онда нешто рекли, тобож сигурније (мада су ствари у међувремену већ одмакле), ја се приклањам свом чулу за ликовно, које ме углавном није изневерило, које се, напротив, више пута у важним ситуацијама, потврдило, и, верујући да ми баш сад није отказало, усуђујем се да те одмах повучем за уши, похвалим и охрабрим, да би ово започето, чак иако је "случајно" или "тренутно", интензивно наставио, до оних великих платана, јер се у овоме што си предложио крије твоја даља велика могућност, твој коначан продор у великане нашег платна. Ухватио си једну сјајну ствар, у самој сржи, кунем се, а знам да ми верујеш; и, молим

ДОПИСИВАЊЕ

те, истрај, не дај се, јер као да је још само то – та мучна истрајност! – овде потребна, да бисмо сви били срећни, у овом послу који нам је постао једина наша судбина.

И још да ти кажем. На овом данашњем дару и радости која ме озарила из ове лоше хартије "Књижевних новина", а сјајних твојих снатрења и линија, драги мој, хвала ти!

Срдачно твој

Василије (Павле Угринов)

Марија Стојановић

ИСХОДИШТА ПАВЛА УГРИНОВА: “ЗЕЛЕНО МЕСО”, “ДОГАЂАЈИ БЕЗ СВРХЕ”

Правим именом Василије Поповић, рођен је у бачком Мољу, градићу на Тиси, који је по дрворедима липа, засадима ружа и зеленим оградама подсећао на бањско место. Али, живећи у Петровграду (Зрењанину), у Мољу је проводио само лета, на дедином салашу. По завршетку Другог светског рата дипломира на Академији за позориште и филм у класи режије професора др Хуга Клајна, па ће и његова каријера бити започета у позоришту.

У нашу литературу ушао је 1955. године поемом *Бачка зајевка* за коју је, са Александром Тишмом, добио Бранкову награду за поезију и то је био први и једини пишчев искорак у лирику. Следе прозни наслови, дела у којима се Павле Угринов мењао као писац, уобличавао и сазревао, пишући на различите начине о времену друге половине двадесетог века; о драмама, идејама, личностима, успонима и падовима, срећи и несрећи, љубави и мржњи. Тако и сам Угринов своју прозу дели на документарно-уметничку (*Тојле њедесеџе, Savon de fleurs, Еџзисџенџија* и *Анџијеџзисџенџија*) и уметничку (*Койно, Врџи, Исходџиџе, џирилогију Уџоџија, Оџаџ и син, Љубав и доброџа, Ван свеџа*). Већ од почетка, пише по узору на прозу стварану на Западу, која се у Француској називала “нови роман” и предност је давала дескрипцији у делу. Појавом *Фасџинаџија*, романа увршћеног у најрепрезентативнију едицију Педесет романа српске књижевности, настаје нова фаза у стваралаштву Павла Угринова, када он прелази са описивања на приповедање.

Ако *Фасџинаџијама* додамо романе који са њим чине врсту целине (*Задаџ живоиџ* и *Царсџиво земаљско*), следи трилогија *Уџоџија*, по мишљењу критике централни и суштински део иначе разуђеног света савременика који су веровали у долазак бесконфликтног света и идеју да свет, вољом људи, може једном осванути бољи.

Тако утопија постаје њихова сурова свакодневица, а читав живот само тренутак између широких циклуса рађања и смрти. Људи прихватају тај тренутак, грудећи се да га испуне сновима, илузијама, утопијама, мада се суштински ништа не може променити.

Тема већине пишчевих дела јесте и љубав. Из ње проистиче сва драматика

Префињени песимиста и један од најинвентивнијих истраживача еротске природе у човеку у савременој српској књижевности.

Ове године, у Београду, преминуо је у осамдесет и првој години живота.

дела у чијој основи је емоционалност, загонетност и страст. По схватању Угринова, и љубав је утопија; неиспитан и непознат феномен. Љубав и доброџа, Ван свеџа, Без љубави, Зелено месо, то су приче о љубави која уништава живот. У потрази за правом и чистом љубављу, ликови ових дела завршавају неминовним крахом. Апсолутно неостварива љубав разара им животе и душе, приморавајући их на чудне поступке и бежање из сопствене унутрашње пустиње. А кад тренуци праве љубави нестану, остају само обмане и илузије; апсурд живљења.

Зелено месо, постхумно објављено прошле године, још једанпут потврђује апсурд живљења у свету без љубави. Садржи истоимену новелу *Зелено месо*, и кратки роман *Догађаји без сврхе*. Дели их безмало пола века, јер је роман *Догађаји без сврхе* написан још 1960. године, на самом почетку

пишчеве књижевне каријере, али је био необјављен.

Па ипак, тематска и стилска сродност ова два наслова поништавају временски распон њиховог настанка.

Зелено месо, насловна синтаagma новеле, упућује на трулеж, распадање, пропадање, искрвареност, грешност. Иза необичног љубавног троугла, у коме се препознају мајка, ћерка и јунак новеле *Зелено месо*, пред читаоцем се открива трагична веза коју, увек, еротски позив остварује са смртним поривом. Смрт наступа као разорна и неопозива критика љубави. Изузетно јаке страсти – телесне и емотивне – Катинке и Дарје делују погубно; до смрти родитеља, и повратно, подједнако разорно на новонасталу еротску заједницу – она се распада, а двоје њених чланова, са осећањем кривице и неподношљивости, у паничном страху, беже једно од другог.

Догађаји без сврхе сличан су покушај емоционалне равнотеже, но много блажи. У средишту приче је млада интелектуалка из Београда – архитекта, која покушава да пронађе смисао живота, смирење и смисао постојања, те непрекидно одлази и долази, привлачи себи мушкарце и одбија их истовремено, док незадовољство у њој непрекидно расте. На крају романа, затичемо је у истој ситуацији као на почетку – незадовољну и саму са снажнијим осећањем резигнираности.

За разлику од *Зеленог меса*, у овом кратком роману страсти су блаже и мирније, а претежу радозналост и интелектуална размишљања о могућим решењима за бег из самоће. Не налазећи ниједно подробно, главна јунакиња остаје усамљена, али у близини искушених партнера.

Узете заједно, можемо их разумети као приказе две стране истог; у обема налазимо покушаје остварења искреног сједињења двеју јединки да савладају усамљеност зарад истинске и трајне љубавне везе. Као и у већини Угриновљевих дела, дата је танана анализа еротског и његове улоге у целини човековог бића, а писац се још једном потврђује као префињени песимиста и један од најинвентивнијих истраживача еротске природе у човеку у савременој српској књижевности.

Џасприт Синг

СЕДАМНАЕСТ ПАРАДАЈЗА

Превео са енглеског: Давид Албахари

Аки и Арджун, добри пријатељи, ишли су у школу за дечаке у Кашмиру. Часови су се одржавали у шаторима. Недалеко од шатора за трећи разред, зграда од цигала и бетона била је у изградњи. Гђа Наргис, учитељица, рекла им је да изградња напредује толико споро да ће зграда бити спремна за образовање њихових унука.

Час математике тек што је почео када је човек у камуфлажној униформи ушао у шатор. За њим је ишла девојчица са полузатвореним очима која је носила школску торбу и седамнаест парадајза. Имала је дуг коњски реп и била је обучена у традиционалну тамноплаву хаљину која јој је ипак била превелика.

“Где може да седне моја ћерка?” човек је гласно упитао.

“Не може да седне”, рекла је гђа Наргис. “Ово је школа за дечаке.”

Девојчица се сакрила иза човекових леђа.

“Не бој се, девојчице”, рекао је човек. “Седни где год желиш.”

Онда је одмарширао до учитељице и потеглао пиштољ.

“Правила”, рекла је гђа Наргис покушавајући да дође до ваздуха, “не могу да се крше.”

“Госпођо, у овој области нема школа за девојчице”, рекао је. “Слушајте пажљиво: ако пошаљете моје дете кући, убићу вас.”

Разред је брујао од страха и узбуђења.

“Тишина!” Гђа Наргис стави прст на усне. “Да се ништа није чуло!”

Ади и Арджун су се питали зашто учитељица није у том тренутку извукла свој штап. Када би они нешто забрљали, увек им је следовало такво упозорење.

Лице је погледало шатор црвеним очима. Лева страна шатора била је пуна дечака; десна страна шатора била је пуна дечака.

“Девојчице”, рекла је гђа Наргис, мртва озбиљна, “узми моју столицу и седи између њих.”

Задовољан, човек врати револвер и упути се према далеким планинама. Још дуго је разред могао да чује одјек његових корака на стази која је водила из шатора.

Тог дана гђа Наргис је објавила почетак одмора раније него обично. За време одмора девојчица је остала да седи на столици и загризла парадајз. Ади и Арджун су јој се обазриво примичали, као и остатак разреда. Она се уопште није померала, мирна као камен, изузев покрета проузрокованих

једењем. Дечаци су јој рекли како се зову; она је само нервозно гутала; шести парадајз је појела брже него пети. Када јој је Арджун рекао како се зове, закикотала се и заискриле су јој се очи.

Нико није питао девојчицу како се она зове. Нису помињали ни њеног оца. Уместо тога, хвалисали су се посећеним градовима или утакмицама крикета на којима су победили или филмовима које су гледали. Давали су јој комаде шафрана. А Ади и Арджун су обећали да ће јој сутра донети нове дарове: лептирове и одговоре за тестове гђе Наргис.

Девојчица није с њима играла фудбал, мада их је посматрала кроз прозор шатора. Деловала је уплашено, али је наставила да једе парадајзе, црвенкасто-зеленкасте плодове велике као лоптице за стони тенис.

Ади и Арджун се нису придружили осталим дечацима у дворишту. Терали су гуму од бицикла у недовршеној згради. Када је гума пала са хрпе цемента, Арджун се окренуо свом пријатељу и признао: “Када порастем, оженићу је.”

“Кога?” упитао је Ади.

“Девојчицу!”

“Онда ће те њен отац убити”, рекао је Ади.

“Спреман сам да умрем”, пркосно је објавио Арджун.

“Зашто да умреш? Зашто јој не напишеш писмо?”

“Писмо?”

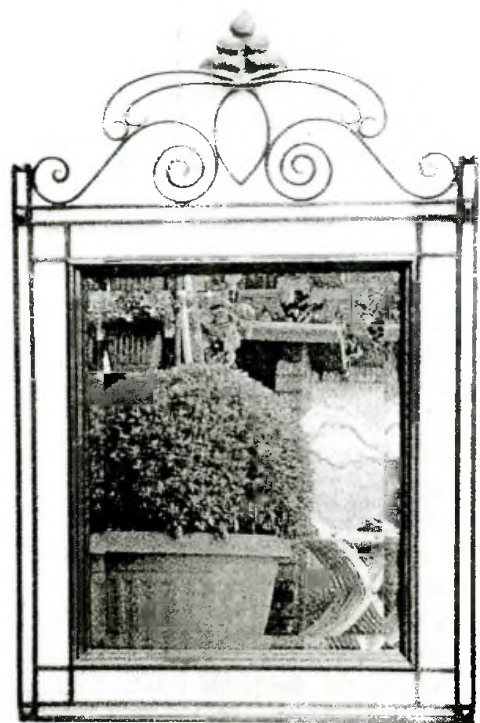
“Ако одговори, можете заједно да побегнете.”

Одмор се завршио док је девојчица јела једанаести парадајз. Гђа Наргис је зазвонила и почела час историје. Под нормалним околностима она је била обична учитељица, али тог дана њен час је добио несвакидашњи обрт.

“Ученици”, започела је пригушеним гласом, “тамо на оним далеким планинама постоје два врта. Лево је Шалимар, а десно је Нишат. Шалимар је цар направио за царицу. А Нишат је за царицу направио њен брат.”

“Да, госпођо”, огласили су се дечаци. Арджун је посматрао како девојчица једе тринаести парадајз.

“Једног дана, године 1632, цар је прекинуо прилив воде у Нишат. Да ли знате зашто?”

ПРИПОВЕДАЊЕ

Сижејна окосница све три прозе несумњиво је - ратна. Најдаља, у преводу Давида Албахарија, индијска је и кашмирска - дакле, светска. Ближа, у преводу Владимира Даштевског, балканска је, македонска и наша. Најближа је пак - српска и лесковачка; наша, а светска.

Окрутна свеprisутност ратног и позадинског живота, на жалост, непопустљива је. И зато проводимо живот између школе, куће и гробља. Кандило не догоревало.

Џасприт Синг

Рођен је 1969. Одрастао је у Индији и Кашмиру, а 1990. године доселио се у Монреал. По занимању је хемијски инжењер, али се, после објављивања прве књиге прича, потпуно посветио писању. Збирку прича *Седамнаест парадајза* објавио је 2004. године и за њу добио награду Удружења писаца Квебека за најбољу прву књигу. Сада живи у Калгарију, где завршава рукопис првог романа.

ВРЕМЕ СМРТИ И РАЗОНОДЕ или пролеће 1999.

“Не, госпођо”, звонили су гласови дечака. Ади је загледао девојчицу док је почињала четрнаести парадајз.

Арджун је само делимично слушао о историји вртова. Био је заузет писањем љубавног писма плавом оловком. Када је завршио, замолио је Адија за уредничке савете. Ади се обилно послужио гумицом и додао неколико редова.

Како ћеш јој га дати?” шапутао је Ади.

“Отићи ћу до њене столице.”

“Будало, уради то у великом стилу.”

Ади је преобразио љубавну изјаву у авион са поруком и бацио га нагоре док је гђа Наргис на табли исписивала нешто ново из историје.

Арджун је видео како цео разред криви вратове. Дечаци су се окретали да би видели како авион прави кругове, излеће из шатора и враћа се са мирисом шафрана. Авион је, попут неке птице, прелетео поред подигнуте косе гђе Наргис и потом се спустио на три парадајза.

“Девојчице”, љутито рече гђа Наргис са рукама на куковима, “донеси ми то.”

Девојчица је поступила онако како јој је речено.

Учитељица дограби авион, исправи га и поче да чита плаве речи пред разредом.

Полупарализован, Арджун се окренуо према Адију. Арджунове очи су дрхтале од страха.

Волим те као у филмовима.

Ади шмркну и поче ципелама да гребе по поду.

Хоћу да те оженим. Ти ћеш бити мора царица. Направићу ти врт лепши од Нишата. У врту ћемо засадити парадајз тако да можеш да их једеш. Пиши ми и сачекај следећи корак мог плана да те ослободим.

Летећи пољубац, цар Ади.

Арджун одахну са олакшањем. Ади је крио лице између руку положених на клупу. Ухватила га је гђа Наргис. Ухватио га је најбољи пријатељ.

“Девојчице”, упита учитељица преврћући очима, “да ли хоћеш да се удаш за цара Адија?”

Девојчица поцрвене, ухвати се за стомак и поврати сладуњаву смесу од парадајза. Онда поче да плаче и изјури из шатора у правцу удаљених планина.

Учитељица је ишибала Адија по надланици. Дала му је да носи пилећу маску. Натерала га је да остатак дана држи руке подигнуте изнад главе.

Необична тишина испунила је шатор.

Арджун је неко време размишљао о новонасталој ситуацији, погледа упртог у два непоједена парадајза. Био је уверен да ће се девојчица вратити са оцем, који ће онда убити и гђу Наргис и Адија.

Не, није штампарска грешка у наслову ове приче. Тако треба насловити ово што следи у овој трагично-забавној причи. Радио Београд је некада емитовао (а можда и сада) емисију “Време спорта и разоноде.”

Да приповедам о НАТО бомбардовању Србије ‘99. подстакао ме је сјајан интервју Моме Капора у “Успењима”, поводом његове књиге *Лей дан за умирање*. Мудро је зборио, о бомбардовању, о Американцима, о српском народу, српском страдању.

Моја прича о трагичним данима почиње телефонским позивом моје старије ћерке која ми је узбуђено саопштила: “Тата, нас ће сигурно бомбардовати! Јавила ми се малочас кума која живи у Швајцарској.” Уверовао сам је: “То се не сме и не може догодити! Немогуће, нас само плаше и све те вести чиста су измишљотина.” Ипак се догодило. Исте вечери, 24. марта, “анђели” су почели бомбама да нас спашавају; “милосрдни анђели.” Бомбе су подале на све стране. Занемео сам. Шта да кажем ћеркама? Ђутао сам, крив што сам другачије мислио. Данима, без престанка, 78 дана, завијале су сирене лепим српским градовима. Прекинуше “анђели” многе животе, порушише све што вреди, са велике висине. А последњег, седамдесет осмог дана, у Србију стиже човеколики Финац, по налогу УН или ко зна чијем, и љутито саопшти Србима – потпишите или оставите. Ако не потпишете, земљу ћемо вам претворити у прах и пепео, запрети он. Потписао је очајни Срби. Не може шут с рогатим. Оконча се страдање недужних.

У затишју, млади су играли фудбал, кошарку, а у време ваздушне опасности (кад је злокобно завијала сирена) у склоништима или другде играо се шах, табланет, “не љути се човече!” – па шта буде. Двадесетак дана потом уплашени и чини се равнодушни, огулали на све, бес су искаљивали виком и псовком до неба, одакле је силазила несрећа.

У незнању, настављам причу о америчком пилоту који је бомбардо-

вао Србију и полудео. Објавио сам је у локалном листу. Због њеног исхода, неки су ме питали да ли је истинита? Морао сам да их разочарам. Све сам измислио, уверен да ће се, можда, неким то догодити ако виде аутентичне снимке страдања од бомбардовања.

Друга прича била је истинита.

На Морави, испод великог гвозденог моста, купала су се деца. Авион бомбардер дуго је кружио изнад моста вребајући тренутак да се деца удаље од моста. Деца, не схватајући намеру бомбардера, раздрагано су махала чики у авиону. Кад је чика авијатичар видео да му деца радосно машу, одмахнуо им је крилима и удаљио се. Ову несвакидашњу сцену, срећан због исхода, препричао ми је песник Раде Јовић.

Питан сам да ли се плашим?

Наравно, одговарао сам да се само будала не плаши. И псета су злослутно завијала. Гањали смо их што слуте несрећу. Једна девојчица из склоништа, у знак протеста, променила је име Ната у Слобода. Звали су је Боба.

Ако непријатеља не можеш да победиш, придружи му се. И придружили смо се. Чак, више него што треба. Докле ће нас то одвести, нико не зна. Што рече Момо Капор у поменутом интервјуу: “Овај роман је велики опроштај од Америке која је увек била далеки сан.”

И ова прича је велики опроштај од Америке и сличних, бар за наредних сто година, а после како буде.

Петре Андреевски

РАЗГОВОР

Превео са македонског: Владимир Даштевски

Недељама нема борбе, нема ничег. Прегрупиле се војске, чекамо помоћ, муницију. Од Француза. Тада се зближисмо са Витомиром. Био је из лесковачких села. Леже нам разговор.

Седимо тако испод једног камена изнад једног рова и убијамо време. Витомир увија цигарету, љигави је, лепи и ставља на уво. Гледа у мене, па у даљину и ћути. Ја жваћем сламку зубима, окрећем је и гледам шта ради Витомир. Шета мисли. Никако не могу да му разумем ћутање. Витомир увија нову цигарету и зашкљоца да је упали. Ветар му гаси пламичак, а он је опет пали, испод шињела. И баш вуче из цигарете - надима груди, пуни их димом. Око нас све је празно, сиво. Само се понеки огољен жбун њише на ветру и црни се понеки глог. Као рупа, као напрстина у сивилу.

-Јел има код вас ветра у магли, питајући заговарам Витомира.

-Наша посла су ветар у магли, каже Витомир.

-Ово нису наша посла, кажем, ово су ваша посла.

-Мој посао је остављен на њиви, каже Витомир. Мој посао сада нико не ради. Мене чека, каже Витомир.

-Ако те дочека, кажем и пљујем сламку. Јебало матер, за време рата нико никоме не верује. Чак би те и сопствена мисао изневерила; преокренула би те, кажем.

Разумемо се некако са Витомиром. Ех, јеба га, нећемо се разумети! Што па да се не разумемо? Такорећ и исте речи изговарамо. Само он их окреће онако, а ја овако. А некада, у стара времена били смо иста говна, иста лајна. Само прошла нека воловска кола па их точковима пресекла на пола. Па после прошла друга кола, па опет лајно пресекла на пола. И тако, пролазила кола, пресецала лајно, а ми од једног постадо-смо пуно лајна и много гована...

Све сам видео овде и сви исто смрдимо. Бистримо тако граматику, политику, а ветар нас удара у лице и брија на суво.

-Није разлика у речима, каже Витомир, већ у људима који их изговарају.

-Људи су исти, кажем ја, "али им памет није иста", присећам се речи Лазара Ноческог.

-Тако је, каже Витомир сузним очима од дима.

-Ми за паметног човека имамо само једну реч, кажем, не знам зашто, за умног човека немамо много речи. Сигурно зато јер је мало умних, кажем, па зато је и мало речи о њима. За лошег човека имамо пуно речи, кажем, колико има лоших људи толико је и лоших речи. О свакој лудој - друга реч, посебан израз. Витомир само гледа у мене и ситни ситним очима. Затим узима каменчиће и баца их испред себе.

-Добро, бре, Витомире, кажем, јел може коњ да буде во, тиме што му промениш име, као мени

што променише презиме? Ајде, реци, ако си човек, кажем.

Поново га распричавам, извлачим из ћутања.

-Остави се, Јоне, политике када је нико не слуша, каже Витомир. Наше речи не вреде даље од нас, каже. Него, реци ми, колико си уста оставио код куће?

-Петоро, кажем.

-Велику, малу, пита Витомир.

-Код толике деце мора да има великих и мањих, кажем. Не рађају се одједном.

-Нека су ти жива, каже Витомир.

-И твоја нек су жива, кажем ја.

-Ја их немам, рече Витомир.

-Имаћеш, рекох, ону коју будеш имао.

-Много ситне деце си оставио, рече Витомир, него ко ће да им угађа, ко ће храну да им обезбеђује?

-Господ, ако види, кажем. Уколико није заборавио да гледа свуда подједнако.

-Много деце си направио, каже Витомир, алал ти панталоне!

-Панталоне не праве децу, рекох.

-Знам, каже Витомир, деца се праве без панталона, кажем, алал онај који нема ништа у панталонама, нема ни децу, каже.

-Е, ја сам тако правио, ми не свлачимо панталоне. Петоро деце ми се изродило, кажем, а жену још нисам видео голу. Па, уколико се не вратим с фронта, остаће тако, невидљива, кажем.

-Само мајка може да ме види голу, каже жена, и само на судњему дану пре но што ме закопају можеш да ме видиш голу, каже, само кад склопим очи...

-Па ти затвори очи, кажем јој, ако те срамота, ти затвори очи.

-И затворим, Јоне, срамота не спава, тако каже моје жена.

И тако, све по мраку причам Витомиру. По мраку скржаво размакне ноге, као да су вратанца од кавеза дивљеог пилета. Размакне их мрзовољно, лењо, као јесења зора када свиће...

И тако: он прича, па ја причам, разговарамо, хвалимо се, па уз то и села хвалимо.

-Чак и Господ кад би зидао кућу на земљи сазидео би је у мом селу, кажем.

-Свако мисли да је најлепше оно место где се он родио, каже Витомир.

Тада се окренем према њему и осмехнем се. Затим се он окрену према мени и насмеја се.

Редакцијски је наслов "Разговор", одломка из романа *Пиреј*.

Весна УМРЕТИ ОД

У ЛОНДОНУ, ЈОЈ, ВИДО

Четири врана коња су дошла издалека,
јој Видо,
четири коња врана,
никада досад тако нешто не видох,
као да пред вратима палате Боргезе
црна кочија на мене чека
да ме некуда води.

И шта ће мени ова земља страна,
јој Видо,
шта ће мени ова страна земља,
овде, у граду Лондону, нису моји броди,
не, нису.

У Риму чезнуо сам за Хиперборејом,
сад чезнем за земљом својом,
где ћу престати са својом одисејом,
на Итаку се вратити.

Макар морао ту закаснелу љубав
главом својом платити.

Помози ми топлим, голубијом душом твојом.

Нису за мене, нису,
јој Видо, подруми Лондона.
Мој завичај су Суматра, Исланд,
Напуљ и васиона.

У свој завичај да се вратим, на Итаку,
нико не може спречити,
у земљу да се спустим, у раку, паперјасто лаку,
на Фрушкој гроб,
и сви ће рећи: умро је Црњански,
што је тај био сноб,
али мој повратак тамо
нико не може спречити.

И сви ће рећи: умро је Милош Црњански,
путник вечити,
онај у чије крило су падале звезде,
лађа у немиру,
песник брда и вода,
луталица по свемиру.

А песници су тужни, јој Видо,
још откако се роде,
долазе неки црни људи по ноћи,
куда то мене воде?

Егерић ЈЕДНОГ ПОЉУБЦА У ТРЕНУ

УМРЕТИ ОД ЈЕДНОГ ПОЉУПЦА У ТРЕНУ

*Као мач Артуров из воде успомена,
изрони сета из Времена,
и, око мене, руке састави чета,
зачарани круг прелепих жена.*

*И мени се тад учини, драга,
да у теби нађох идеалну жену,
да као роса нестаћу без трага,
умрећу од једног пољупца у трену!*

*И све је било само припрема за твој
спас,
нестаћу у теби и више неће ме бити,
Господе, опет сам се заљубио за час!
И треперим од страсти као јабланови
вити.*

*Ти си сестра, мајка, лабуд што шири
крила,
раскршће живота, Ти, Вечита Жена,
поглед твој на мене пада као свила.
Нек се утопим у два ока зелена!*

ЛЕТО ОЛУЈА

*Прође тако још једно лето олуја,
набујалих потока, у зидовима гуја,
прође још једно лето без пчиног зуја,
а тебе нигде.
Још једно лето прохуја.*

Ђорђе Васић Вађо
ВЕРИДБА, триптих; уље на платну

СТЕГНИ СРЦЕ

*Стегни срце, ни јецај не пусти,
нека чека, нека вечно чека,
нек шапат у песми не изустуи,
нек израсте маслина далека,
уместо међ светским обманама,
на зеленим рајским обалама.*

*Нек ти срце плаче, ко фонтане,
које влаже напуштене баште,
вртове из Дучићеве маште,
ал' стегни га, нек суза не кане,
нек се спреми за мразеве ране
и не троши на њег' речи таште.*

*А кад дође и час твоје смрти,
пашће сузе у реку живота,
отпашћеш са Точка што се врти,
твог земаљског крста, и сретћеш
Христа
и у теби суза неће бити,
осмех ће на лицу да ти блиста.*

Прилог водећег филозофа данашњице, Ноама Чомског, преузели смо из Znet Magazine, интернетом, уверени да су изложени ставови много блискији стварним потребама људи од оних које пружају медији што се издржавају од донација владе и реклама. Тако отварање очију оспособљава интелигентно супротстављање "ружним ефектима неолиберализма и вашингтонског (НАТО) консензуса" (према сведочењу Едварда С. Хермана).

Ангажованом интелектуалцу Ноаму Чомском посвећен је и прилог редовног професора Правног факултета у Нишу, др Гордане Станковић, родом из Лесковца, чиме "Успења" посвећују омаж једном од најауторитативнијих критичара америчке спољне и унутрашње политике, неолиберализма и глобализације, уз доследно предлагање аутентичних, алтернативних решења.

На почетку периода индустријализације памук је био оно што је данас нафта, Сједињене Америчке Државе биле су главни извозник памука и то захваљујући уништавању и протеривању староседелачког становништва и робовском раду – што није баш у складу са тржишним принципима, али је можда најбоља илустрација "глобализације."

Међутим, данас је то индустријско друштво, и то није постало захваљујући поштовању тржишних принципа, већ управо зато што је радикално кршило те принципе, свесно радећи на томе да измени своје компаративне предности (што је процес који се другачије назива напредак). Да ли САД учествују у глобализацији? Наравно. На почетку периода индустријализације памук је био оно што је данас нафта, Сједињене Америчке Државе биле су главни извозник памука и то захваљујући уништавању и протеривању староседелачког становништва и робовском раду – што није баш у складу са тржишним принципима, али је можда најбоља илузија "глобализације". Заузимање Тексаса и освајање половине Мексика делимично је било мотивисано и жељом да се добије монопол на производњу памука и да се главни ривал Енглеска, како су то говорили Џексонове демократе, баци на копена; сличан мотив крио се и иза оптужби на рачун Садама Хусеина када је извршио инвазију на Кувајт, само што сада у томе има много више реалности. Не

Погледајте Сједињене Америчке Државе средином XVIII века. Било је то једно од најбогатих друштава на свету, али, наравно, преиндустријско. Да је оно од тада поштовало тржишне принципе и држало се својих компаративних предности, данас би извозило рибу, крзно, пољопривредне производе и слично.

Ноам Чомски ПРАВА СЛИКА "ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ"

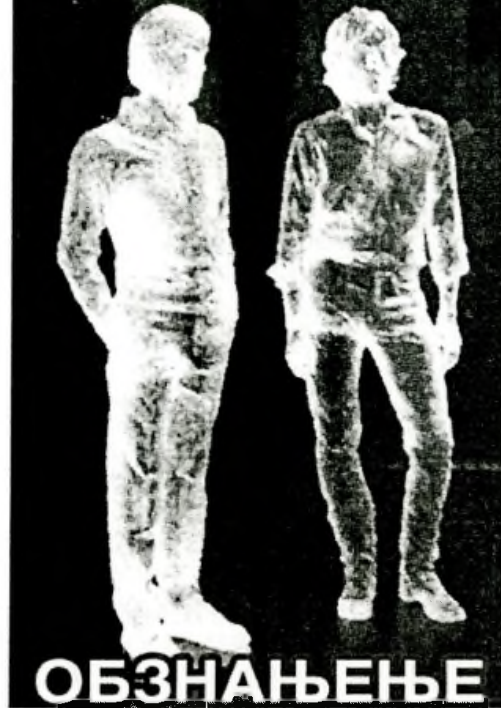
ради се о тржишној привреди, већ, наравно, о оријентацији ка извозу, па стога и ка "глобализацији". То су стандардне карактеристике привредне историје. Видимо то и на данашњим узорима – Кини и Индији. Кина спада међу оне који највише крше тржишне принципе и један је од највећих извозника (иако је добар део тог извоза, нарочито у домену високе технологије, у рукама странаца). То је, дакле, прва слика "глобализације", а не тржишни принципи. Индија је сличан случај... у њој постоји велика неједнакост. Исти они неолиберални принципи који су навели коментаторе да се диве велелепним hi-tech центрима у Хидерабаду и Бангалору главни су узрок повећања броја самоубистава међу сељацима у околини ових градова јер је пољопривреда уништена укидањем државне подршке за кредитирање, наводњавање и тако даље, а сиромашни сељаци приморани су да се прихвате врло различитог узгоја усева за извоз. Већина становника због тога пролази кроз ужас. И у Кини је, чини се, слично, али кинеско друштво је много затвореније и када желимо да га проучимо, сусрећемо се са већим ограничењима.

Укратко, неолибералне формуле не говоре много. Али зато много говоре неки феномени који се разматрају у извештају Уједињених нација о развоју... који, случајно, представља оштру оптужбу политике америчке владе – а та чињеница не помиње се у новинским извештајима које сам имао прилике да прочитам. Узмите сиромаштво деце у Енглеској. Оно се значајно повећало током неолибералних година госпође Тачер, када су се поштовали принципи "тржишне економије", а значајно је опало када је британска влада почела да у фискалној политици и другим сферама повлачи потезе у корист сиромашних породица, дакле када је почела да крши тржишне принципе, али и да поступа хуманије. Избор политике зависи од циљева које желите да постигнете.

Гордана Станковић

ПРАВО ХУМАНИТАРНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Књига Ноама Чомског са провокативним насловом *Нови милитаристички хуманизам*, може да привуче пажњу читалаца најмање из два разлога - због аутора и наслова. Ноам Чомски, аутор књиге, познато је име у науци и публицистици. У научним круговима познат је као лингвиста и као научник са престижног Харвардског универзитета. У свету науке познат је по когнитивној теорији лингвистике. Као публициста, по аналитичким и провокативним студијама савремених међународних политичких односа и као изузетно плодан и тиражан писац.

Чомски спада у критичаре тзв. Новог светског поретка који је нов само утолико што представља прилагођавање традиционалне политике доминације моћних држава у измењеним савременим условима. Нови светски поредак Чомски тумачи и објашњава као облик доминације појединца над већином, богатих над сиромашнима, и појединих моћних држава над осталим.

Синтагма у наслову "милитаристички хуманизам" привлачи пажњу, јер необично звучи. Спојене су две неспојиве ствари: "милитаризам" и "хуманизам", речи које етимолошки, различито значе.

Произилази да се ради о новом човечном или новом милосрдном примењивању војне силе у решењу спорних политичких питања. Наслов је код мене, вероватно због мог правничког образовања, изазвао у први мах асоцијацију на еутаназију – на убиство из милосрђа.

Милитаристички хуманизам ме је асоцирао на – геноцид из милосрђа, на уништавање једног словенског народа из милосрђа према једној етничкој групи. Ово стравично поређење, ова асоцијација, код мене је изазвала и стравична сећања. Као грађани једне државе, били смо жртве тог милитаристичког хуманизма; засути хуманим касетним бомбама од којих су страдали многи, па и нерођена деца. Уосталом, ову асоцијацију на геноцид потврдили су не само ефекти једанаестонедељне хуманитарне агресије чланица НАТО-а на Југославију, већ и неподељене оцене правних експерата из читавог света.

Ни поднаслов књиге – "Лекције Косова", није без поруке. Чомски је испитао оквире у којима су се догађаји на Косову одиграли, узимајући ужасни данак, и импликације начина на који се све то приказује и тумачи.

Свакако је треба научити, јер представља испит Новог хуманизма у пракси рехабилитоване агресије и рата као средства наметања политике оних земаља које настоје да доминирају светом.

Лекцију о Косову данас уче и народи и појединци. Са закашњењем, додуше.

Полаже се испит на дипломатском пољу, и у ОУН, и у промени концепта војне доктрине; и на локалним изборима (у свету и код нас), и пред парламентима држава агресора у истрагама према инспираторима агресије, и пред националним судовима држава агресора, и на страницама штампе која је сакривала истину и извртала факта.

Књига је писана на основу извора и новинских коментара који не потичу из пера југословенских аутора. То се јасно види из цитиране библиографије у напоменама ("Фуснотама"). Уз мали изузетак, кад су у питању коментари на српском или коментари српских аутора. У виду коментара се цитира навод из магистарске тезе, како каже Чомски, једне српске научнице-дисиденткиње, да би се читаоцима објаснио положај Космета у Југославији по Уставу из

1974.г. Кад су у питању други извори, помињу се само Декларација Народне скупштине Републике Србије, Извештај југословенског Црвеног крста и део писма (практично једна реченица) министра Живадина Јовановића, упућеног немачком министру иностраних послова Фишеру, док је заседала група Г-8.

Чомски анализира нови милитаристички хуманизам као доктрину која је већ доживела практичну проверу у многим деловима света и крајем миленијума кулминирала на нашим просторима Балкана.

Двадесети век је донео промене у начину вредновања и остваривања спољнополитичких циљева. Свест о последицама ратних разарања на читаве генерације у економском, технолошком и социјалном смислу била је повод да се рат и примена насиља у међународним односима онемогуће или бар ставе под контролу међународне заједнице. Томе је доприносила и филозофска мисао Русоа, Канта, Гандија и других. Цео систем ОУН замишљен је и уређен да спречи рат као средство наметања воље моћних држава слабијим државама и читава нормативна делатност у оквиру ОУН имала је исти циљ.

Познато је да су односи између држава, као субјеката међународних односа, регулисани међународним правом. Стварањем обичајног права, а касније општих и појединачних уговора, понашање држава у међусобним односима сведено је у прихватљиве оквире. Дуги низ година стваране су норме међународног права у оквиру и под патронатом ОУН и његовог судског органа, да би се кроз обликовање међународноправних норми регулисали односи у међународној заједници и спречила употреба насиља и насилних средстава и онемогућило да се, употребом силе, остварују различити интереси и угрожава безбедност држава и појединца.

И поред тога рат, као средство за постизање одређених интереса и спољнополитичких циљева, и даље се користи. Основа употребе оружане силе објашњава се различитим разлозима, на први поглед прихватљивим и заводљивим. Наводни разлози су, као што се јасно види и у случају НАТО агресије на Југославију. То Чомски богато илуструје примерима са свих континената: тобожњи хуманизам, заштита људских права, заштита међународног поретка и права итд.

Протагонисти Новог милитаристичког хуманизма лансирани су тезу да међународно право нема никакву важност, да је дискредитована старомодна врста правила које се треба најзад ослободити јер, наводно, спутава по њиховој оцени, праведно. Смишљају нова правила игре у међународним односима доктрине и тезе да је праведна интервенција силом да би се принудно извршило по њима – оно праведно!?

Креирали су и ново право – право на хуманитарну

војну интервенцију кад је, како каже Клинтон, потребно за заштиту америчких интереса. Проширен је и опсег унилатералног коришћења силе, без овлашћења Савета безбедности. Такође, ново субјективно право, да би прикрили да владавину права умањују владавином самовоље и да би употреби силе дали наводни легитимитет.

Нови хуманизам, заснован на схватањима америчке администрације о тзв. Новом светском поретку и глобализацији, био је повод да Чомски анализира један феномен у међународним односима, драстично манифестован на подручју Југославије на крају миленијума, са примерима из ближе и даље историје.

Чомски се бави новоствореним нормама о хуманитарној интервенцији и условима под којима се она врши, о оправданости интервенције држава или савеза међународне заједнице, већ користе силу зато што сами сматрају да је то исправно. У пракси се то своди, каже Чомски, на нову спремност Америке да у оним земљама света где мисли да је то за њу важно, ради оно што хоће и оно на шта мисли да она има право.

Чомски констатује да о војним интервенцијама постоје два супротна схватања.

По једном, проширени опсег војних интервенција је одувек био легитиман. Он је, међутим, био ометан током Хладног рата, стављањем вета, због "пркосних, индолентних и безбожних" који се опиру хуманитарним интервенцијама просвећених земаља. Просвећене земље су богате и моћни наследници колонијалног и неоколонијалног система глобалне доминације. То су – Север, Први свет. Непокорни неверници који им пркосе су на другом крају штапа и они се означавају читавом лепезом идеолошких појмова – они су Југ, земље у развоју, мање развијене земље, економије у транзицији. Завршетком Хладног рата, они који нису у кругу просвећених земаља и Нови хуманизам може да цвета под њиховим мудрим и праведним вођством.

По другом схватању, Нови интервенционализам је осавременењена варијанта традиционалне праксе, онемогућене у биполарном светском систему. Победници Хладног рата слободнији су да упражњавају своју вољу под плаштом наводних добрих намера спровођења својих интереса кроз војне, милитаристичке интервенције.

Чомски је поставио питања да ли се Нови хуманизам руководи снагом интереса или хуманитарном бригом и да ли се ослањање на силу и њена употреба предузимају "у име принципа и вредности", као што се тврди, или можда из других разлога?

Између осталог и на примеру наше земље и народа.

НАТО бомбардовање, наводно предузето са хуманитарним мотивима, отворило је ново доба владајуће суперсиле и њених млађих партнера ка новој ери хуманизма и правде.

Рат на Балкану 99. године био је, по оцени америчке администрације, "крсташки рат за правду и људска права" коме су отпор пружили једино "непокорени индолентни и безбожни зликовци", елементи склони "стварању нереда у свету", како је у једном чланку написао Гленон, амерички професор права са Универзитета у Калифорнији, кога Чомски цитира.

Чомски открива читаоцима наличје једне политике, што је нама, као жртвама агресије нових милитариста и квазихуманиста познато, а дуго је скривано од америчке и светске јавности. Он демаскира наводне племените мотиве одбране људских права једне етничке групе и тзв. Хуманитарне интервенције, манифестоване у суровом уништавању људских и привредних ресурса на тлу Југославије, и показује да су у позадини привредног и политичког рата, вођеног у овом делу света током 1999, били интереси САД.

Чомски открива свету оно што је нама добро познато: да су САД подстицале сецесионисте и терористе на Косову, да су бодриле сепаратисте и тајно их помагале, да су уцењивале легалну власт у СРЈ, постављале неприхватљиве ултиматуме Југославији у Рамбујеу у виду безусловне капитулације и окупације да би створиле изговор за злочиначки напад и оправдање за дуго припремани "крсташки рат за правду

и људска права", да су избегавале да се мирним, дипломатским путем реши косовска криза, да су драматичном променом политичког курса и војним претњама и ултиматумима саме створиле разлог за рат на Балкану у 99 и измислиле повод да би оправдале извршену агресију и да су непосредно примениле силу да би створиле преседан за будућност. Приказује развој догађаја на Косову и открива америчком читаоцу да је од америчке јавности сакривано да је тражено од Југославије да Алијанса фактички окупира Југославију и читаву државу претвори у НАТО базу и НАТО војни полигон. Од Југославије је ултимативно захтевано да дозволи слободу кретања за сва војна возила НАТО снага, од друмских до ваздушних, да дозволи војне маневре НАТО снага на читавој територији, слободно стационирање војних НАТО снага и отварање војних кампова према НАТО потребама, коришћење свих постројења за снабдевање у операцијама на терену. И не само то. Ултимативно се захтевао и имунитет за НАТО војнике и право да не буду гоњени за кривична дела на територији Југославије. И да Југославија добровољно пристане да се после одређеног времена лиши дела своје суверене територије – Косова, и препусти га Албанцима и Албанији да прошире своју државу.

Овакав диктат није био забележен у свету и Чомски констатује да је текст Споразума у Рамбујеу, посебно анекси уз њега, био тако срочен да гарантује одбијање. Тешко је замислити, каже он, да би било која земља разматрала такве услове изузев безусловне предаје и да су, управо због одбијања овог неприхватљивог ултиматума под покровитељством нових хуманиста, уништени српска економија и људи. Злочини вршени у име новог хуманизма су легитимни под владавином новог светског поретка, каже иронично Чомски, и можда чак и заслужују похвалу, јер се њима остварују интереси просвећених држава.

Чомски свету открива истину: Југославију је требало окупирати под заставом НАТО пакта. Малу земљу која не припада кругу просвећених земаља, требало је да прихвати окупацију, иако с њом о томе нису вођени ни преговори. Од америчке јавности су прикривене не само чињенице о генези косовске кризе и начину подстицања, већ и условима Споразума из Рамбујеа, за које се стално тврдило да су прави и праведни, као и Декларација Народне скупштине Србије.

Декларацију Народне скупштине нису објавили главни светски медији. Њена суштина је укратко интерпретирана у средствима јавног информисања и Чомски наводи да се она само штуро помиње у базама података, али не и у националној америчкој штампи и водећим часописима, и не у интергралном тексту.

Главна документа била су недоступна ширим слојевима становништва да би се манипулисало јавним мњењем. Неке кључне чињенице, каже Чомски, процуреле су у јавност тек пошто их је Мировни споразум учинио небитним, па је постфестум откривено да су папири из Рамбујеа имали фатално слабе тачке и да су подрили ток дипломатије, који је могао да однесе победу, без ужасних последица бруталне силе по српски народ.

Тврдња да је агресија на Југославију инспирирана племенитим мотивима одбране људских права једне етничке групе и хуманитарним разлозима, распрснула се као мехур од сапунице. Поводи су, износи Чомски, били војни, идеолошки, економски, али и потреба да се демонстрира политика моћи и промовише НАТО у светског полицајца у јубиларној години његовог постојања, пошто му се претходно обезбеди кредибилитет и створи преседан за будућност.

Чомски се не задржава само на томе што демаскира америчку политику и геноцидно понашање америчке администрације на свим континентима у историјској ретроспективи, од времена борбе са индијанским племенима до данас, већ и политику америчких савезника.

Кроз историјску реминисценцију, он открива политику дуплих стандарда и богато је илуструје примерима из дипломатске и политичке праксе, политику која је многим

народима широм света на свим континентима донела неизмерне патње. Он пише о кампањама мржње, вођеним против одређених народа, о агресивној спољној политици, као константи америчке политике, о антисрпском ставу и демонизацији српског народа и његовог легитимног и легалног руководства, као еклатантном примеру расизма, о константним покушајима да се Југославија дестабилизује и етаблира у њој оно што Зиновјев означава термином колонијална демократија.

Чомски открива свету, поред бестијалности агресора, и статистичке податке о нанетој штети; додуше узгред, али и последице агресије на политичкој сцени Србије. Агресија је допринела да опозиција у Војводини постане бучан непријатељ НАТО-а у току рата, да опозициони центри у централној Србији (Ниш, Крагујевац, Чачак, Ваљево) буду најстрашније оштећени бомбардовањем, да је НАТО агресија ујединила народ који је стао уз руководство земље.

Чомски апострофира улогу дипломатије у формирању антисрпске политике и улогу и допринос појединих личности из света науке и политике србофобији.

Он пише и о напорима америчке пропаганде да скрене пажњу са закључака на основу усредсређене пажње на последице ослањања на силу. То је проверени метод обмањивања домаће јавности заузимањем позе племитости и наводе хуманости. То су очекивања остварена у јавности ехом бубњања примерене реторике. Масовним фабриковањем лажних, измишљених или непотврђених чињеница вршен је константно психолошки притисак у корист одређених представника међународног политичког лобија који је резултирао агресијом на једну суверену земљу. Потреба за колективном демонизацијом била је посебно неопходна и посебно наглашена у време кад је требало оправдати нападе на цивиле и огромне цивилне жртве и разарања цивилних објеката, цинично називаним колатералним штетама.

Неупућене читаоце може да запањи податак да су “нови интервенционализам” хвалили интелектуалци и правни стручњаци тврдњом да наступа нова ера у светским односима, да ће посвећене државе коначно бити у стању да користе силу тамо где сматрају да је праведно, одбацујући “реструктивна стара правила” и поштујући модерна схватања правде упркос међународном праву. САД и њихови савезници и други, који су приступили крсташком рату за наводну правду и људска права, погазили су и правду и људска права; као врстом правне бајалице маскирали су своје неоколонијалне интересе и потребу за доминацијом у стратешки важним регионима.

Чомски констатује да је у светској јавности и посебно у Америци на делу било усмеравање мисли већине света – мада примарно мисли америчких интелектуалаца, што се назива масовном техником убеђивања, јер је помоћ интелектуалаца, посебно оних публициста, била неопходна да би се бичевала пацифистичка популација у фашистичком маниру ратне грознице.

Агресија 99 или Рат на Балкану 99, чији су стварни добитници војна индустрија и креатори финансијске архитектуре, био је демонстрација принципа Новог милитаристичког хуманизма и доказ да једна суперсила, под велом моралних манира, елоквентно прича о новој ери правде и праведности, коју она сама диригује, као камен међаш у међународним односима, да би сама светом владала.

Чомски пише о питању које је увек заокупљало правнике. Правна теорија је константно трагала за “кључем за разумевање права” – и објашњавала је да се право заснива на идеји наредбе под претњом силе, а понекад на комплексној идеји морала. Иако је право на ове идеје сигурно упућено, ипак постоји стална опасност да се ти моменти пренагласе и да “прикрију посебне одлике које издвајају право од осталих средстава друштвене контроле”.

Чомски указује на то да су правни стручњаци настојали да креирају ново право – право хуманитарне интервенције и да створе правне норме које га наводно регулишу позивајући се на обичај и праксу.

Право хуманитарне интервенције, уколико постоји, засновано је на доброј вери оних који интервенишу, а претпоставка је заснована не на њиховој реторици, већ на њиховој документацији. Полагање права на интервенцију одређених земаља или савеза на хуманитарној основи у југословенском случају, чиме се нелегално проширује опсег коришћења силе, нити се заснива на праву, нити се заснива на моралним принципима, и представља само голу силу да служи интересима силника.

Да имамо записе, каже Чомски, можда бисмо нашли да су и Џингис кан и Атила били проповедници хуманитарних мотива. Сама историја САД обилује примерима објашњења за уништавање домородачке популације приликом освајања Запада. Када су освајачи завршили своје најправедније ратове, кренули су у нова освајања, инспиришући се увек наводним постизањем хуманитарних мотива.

Нови интервенционизам је, уствари, стари! У изворима и књигама које се баве проблемима међународних односа и хуманитарног права нема правих случајева интервенције предузетих са хуманитарним намерама.

Нови милитаристички хуманизам био је не само еклатантна повреда међународног права, већ и неуспео покушај да се нелегална употреба силе легализује као обичајно право инспирирано наводним хуманитарним разлозима по сопственим стандардима и по сопственој оцени.

У генералној дебати, вођеној септембра 2000.г. у Генералној скупштини ОУН, велики број дипломата изнео је став да је покушај наметања тзв. Хуманитарних интервенција највећа опасност по међународни мир и безбедности и да је милитаристички хуманизам доктрина уперена против малих народа и сиромашних земаља. НАТО агресија на Југославију била је опасан преседан за будуће бруталне ратове против незаштићеног становништва без одобрења ОУН. Суштина те доктрине је креирање лажног повода за напад на суверене земље као оправдања за поновну колонизацију света на почетку новог миленијума. Због тога је пропао покушај Канаде као иницијатора тзв. Међународног панела који је требало да формулише заједнички став о тзв. Хуманитарним интервенцијама, да се усвоји и легализује овај принцип, јер су многе земље одбиле да учествују у легализацији права на хуманитарне интервенције.

Књига је значајна и због демистификације косовске кризе и начина да се она реши по рецепту САД.

Неупућеном читаоцу Чомски даје одговор на питање зашто је према Србији употребљена сила НАТО пакта којим САД доминирају. То није ни била хуманитарна катастрофа, касније настала као продукт агресије, нити је то било њено наводно спречавање. То је најмање била заштита људских права. Чомски даје експлицитан одговор кроз следеће цитате:

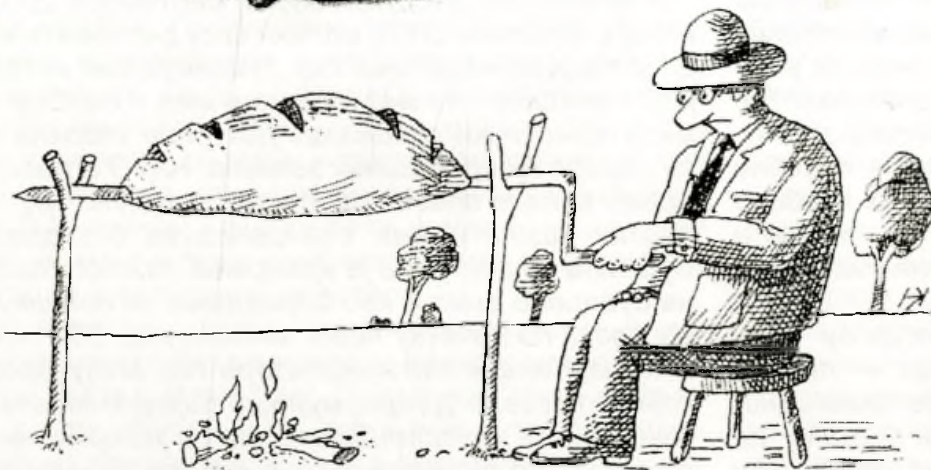
Србија је била велика сметња и мука напорима Вашингтона да заокружи суштинско преузимање Европе.

Све док Србија не потпадне у интересну сферу САД треба је кажњавати да би служила као упозорење другима који би слично пожелели. Криза на Косову 98 г. пружила је прилику да се баш то уради, и можемо, с великом вероватноћом, очекивати да се процес настави све док се Србија не потчини или док се не сломи.

Србија, ма шта се мислило о њој, последња се не предаје и даје наду независности у Европи.

НАД КЊИГОМ НОАМА ЧОМСКОГ “НОВИ МИЛИТАРИСТИЧКИ ХУМАНИЗАМ”

БЕЗ НОВИЦА

Тимошенко
ЖИВОТ ОВАЈ,
Реч је о

Уједном тренутку свог живота, а нарочито стваралаштва, ево га испред повелике количине мозга!

Сумња се да је сцена из Србије, али је то друга тема. Дакле, шта сад: овде "љути" тенк, онде "паметни" мозак. И господин Коцић култура: ајд' сад грађанство, људи, лопови, сецикесе, талентовани, коњокрадице, ретки политичари који говоре истину, ајд' сад.

И наравно, господин Коцић је даље кренуо. Оставио Србе да се мисле пред његовим мислима.

Како то ради Новица Коцић?

Када би уметност била саздана само од једноставних питања и одговора, ово не би била држава кича, какве су, уосталом, Француска, Британија, па и Шпанија, него држава и домовина узвишене лепоте. Не. Новица Коцић не живи на рајском острву. Он живи ОВДЕ.

Зато, идемо редом: представља нам лежећег миша који је грицкао (нашу) историју па, или се прејео историјских тренутака, или му је једноставно била мука; аутор пише пером које има секиру на крају (опа), Новица окреће хлеб на ражњу свестан да је зец побегао, а за прасе нема услова; суши веш-заставе на начин оригиналног поимања стварности; осветљава своју појаву поред пута наглашеном буктињом која му помаже да буде стопер.

На путу у бољу будућност.

Све то само су тезе. Новица Коцић оне је стваралачке врлине да је непретенциозан: његов пастир ће у колици (пастир или обичан клошар) сабрати финансијска обележја као илустрацију несавршености (квалитетног дела) човечанства. Такође, ући ће у пројекат

Милосављевић

ОВАКАВ

карикурама

градње моста између два облака: то што се често не ради на земљи може да се оствари у небесима. И опет непретенциозно: ако може – може, ако не може – мора да може.

Такође, привлачи потпуна доминација црте у делима Новице Коцића. Реч је била, мисао је била, реч је окончана – сад само линија! Што рече онај хумориста: “Карикатура без речи је – карикатура без речи. Човек без речи је – карикатура од речи до речи.”

И стварно: на страни сам оних који сматрају да је једино призната карикатура она која избегава реч. Изазов је то! Само цртеж, ликовно уобличавање. Па да се видимо, да се покажемо.

И уопште, сматрам да је величина доброг карикатуриста у најбољем складу мисли и ликовног умећа. Тачно. Недостатак неког од ових елемената вуче у просечност и површност. На срећу, Новица Коцић је то сјајно спојио. Цртеж је сведен, мисао провоцира. Већ два склада! Да не буде забуне: он не жели по сваку цену да његове карикатуре гледате с лењошћу размаженог “љубитеља” уметности. Не, шта више, Коцић сматра да је ваше ангажовање неопходно. Јер, не постоји само једна прича, нема само једне мисли или премисе, није једина идеја суштина цртежа.

Тако се успоставља контакт.

Тако све има смисла.

Једном се десило да је есејиста о делу уметника испричао роман, а да то поменути уметник није разумео, нити је схватио да се ради о њему.

Другим речима, важно је кад се стави тачка.

Она следи. О Новици Коцићу следећи пут писаћу зато јер ћете ви тражити.

Захваљујући његовом делу.

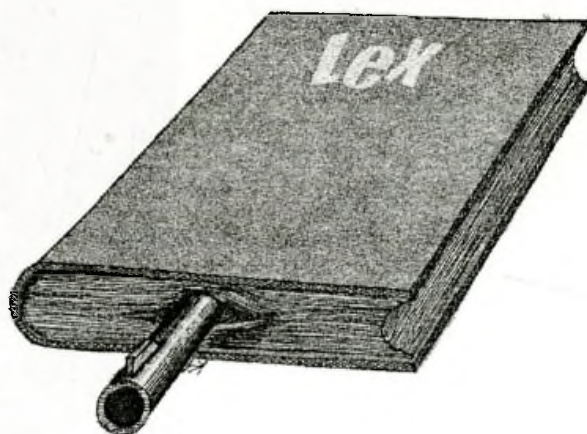
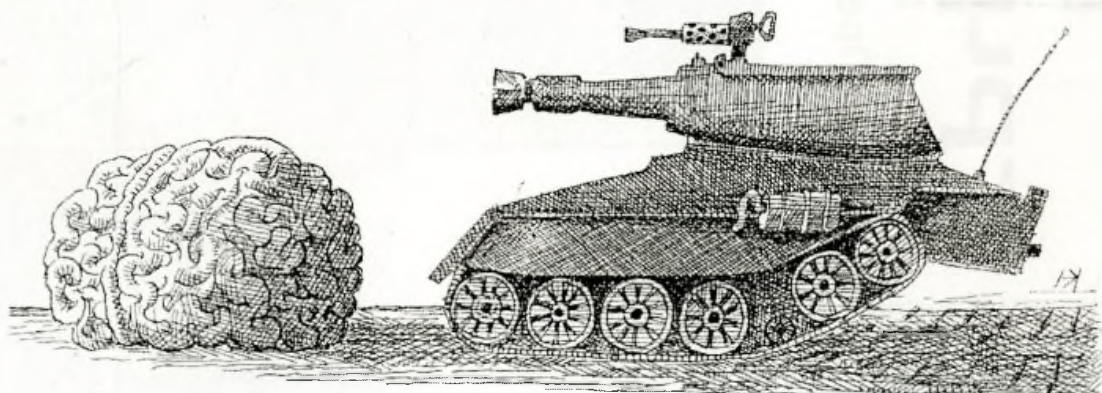
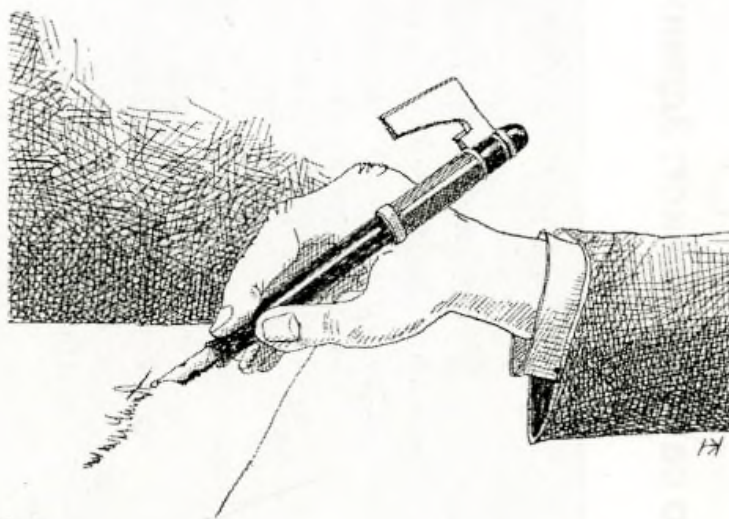
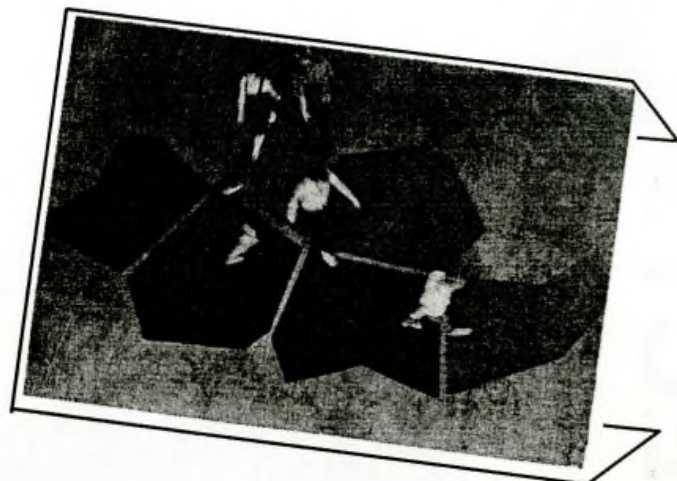
Рођен је 1947. године у Лесковцу.

Дипломирао је 1976, на Факултету примењених уметности у Београду.

У Галерији Графичког колектива, јула ове године, представио је 40 карикатура. Изложба је носила назив “Без речи”.

Ради као карикатуриста београдског листа “Политика”.

РЕЧИ КОЦИЋ

И
З
Л
А
Г
А
Њ
Е

Рођена је 1961. године у Шемперту при Новој Горици. Дипломирала је компаративну књижевност, радила у области културе.

Веома је активна у књижевном животу на Приморској и Словенији.

Пише књижевну критику. Објавила песничке збирке: *Помак, Замке у сласици, Нарцис у води, Крила у кавезу.*

Вида Мокрин - Пауер ТРЧАЊЕ У МЕСТУ

Превео са словеначког: Здравко Кецман

ОДАЗИВАЊЕ

ПОСЛЕ УСКОВИТЛАНИХ ГОДИНА

НОЋАС САМ ПОСЛЕ УСКОВИТЛАНИХ ГОДИНА НЕВРЕМЕНА ОПЕТ ИШЛА СРКАТИ ИЗ КОСОВЕЛА
као неожеђена оса. Сва прожета, скупи крила на сочиво из младости.

Срчу трагедију на океану, конусе, импресионистичке и интеграле,
видела сам у кашици, која је захватала из његове посуде,
котао простора и времена, изгон и одбацивање нас живих у кругу.

Поновило се – жртвовање без присуства бога. Али између читања сам такође
вагала и обрела се у знаној болести, јер му је спласнуло
осећање песничког надахнућа. Што је безначајно, јер сам га волела
већ као развратница, која је због њега с песмом на борове пузала. Жудња за
еротиком, следи тргање вести када саће препредам с прелцима.

У ВАСИОНИ СЕ СПЛИЋУ ПАРОВИ ПОЛОВА

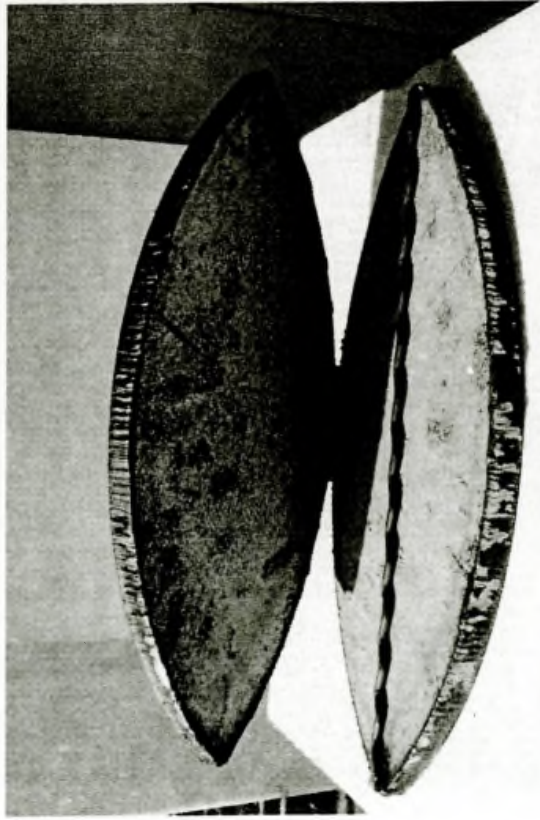
У ВАСИОНИ СЕ СПЛИЋУ ПАРОВИ ПОЛОВА. СУДБИНА СЕ ФЛОРОГРАФИШЕ,

Из лабрња заудара, шлогира ме и скелет ми начиње. Кроз упаљене
отоке продире с развратним провртањем мук до раскречених дужина,
скраћених целина, исказаних осећања, неизрецивих.

Хоће да ми раставе стиснуто отворена уста, док солћем над тобом
и из ружа ми излећу сузе на занемарене, соне наслаге.

Јаук се раслукне по шавовима до отвора ране. Утихне у њеној поковареној
пећини, као кад би при плесу тло измакли. Код још осетљивих облина
ништавног под уздишућом гомилом је стиска, која бесни и моли! Једни
друге газе. Скривам се за тобом, испод тебе, код тебе. Испред
и изнад тебе се отуђујем као несхватљива жудња
под другим, другој, судбини.

ликовни прилози

Звонимир Костић Палански

ТРЧИМ У ЗДЕЛИ МЕСТА

КАО БЛАТНИ ВРТЛОГ ТРЧИМ У ЗДЕЛИ МЕСТА, КОЈЕ НИЈЕ МИКРОСКОПСКО,
а нема ни површина за авионска спуштања. У очима ми одумиरे
елан девојчице од буљења у муљење и спремање. И превише је траве,
по травњацима се спуштају мале животиње, шетају трауме. Крута
у мом плексусу испушта егзотичну крв – не за игре чаролија;

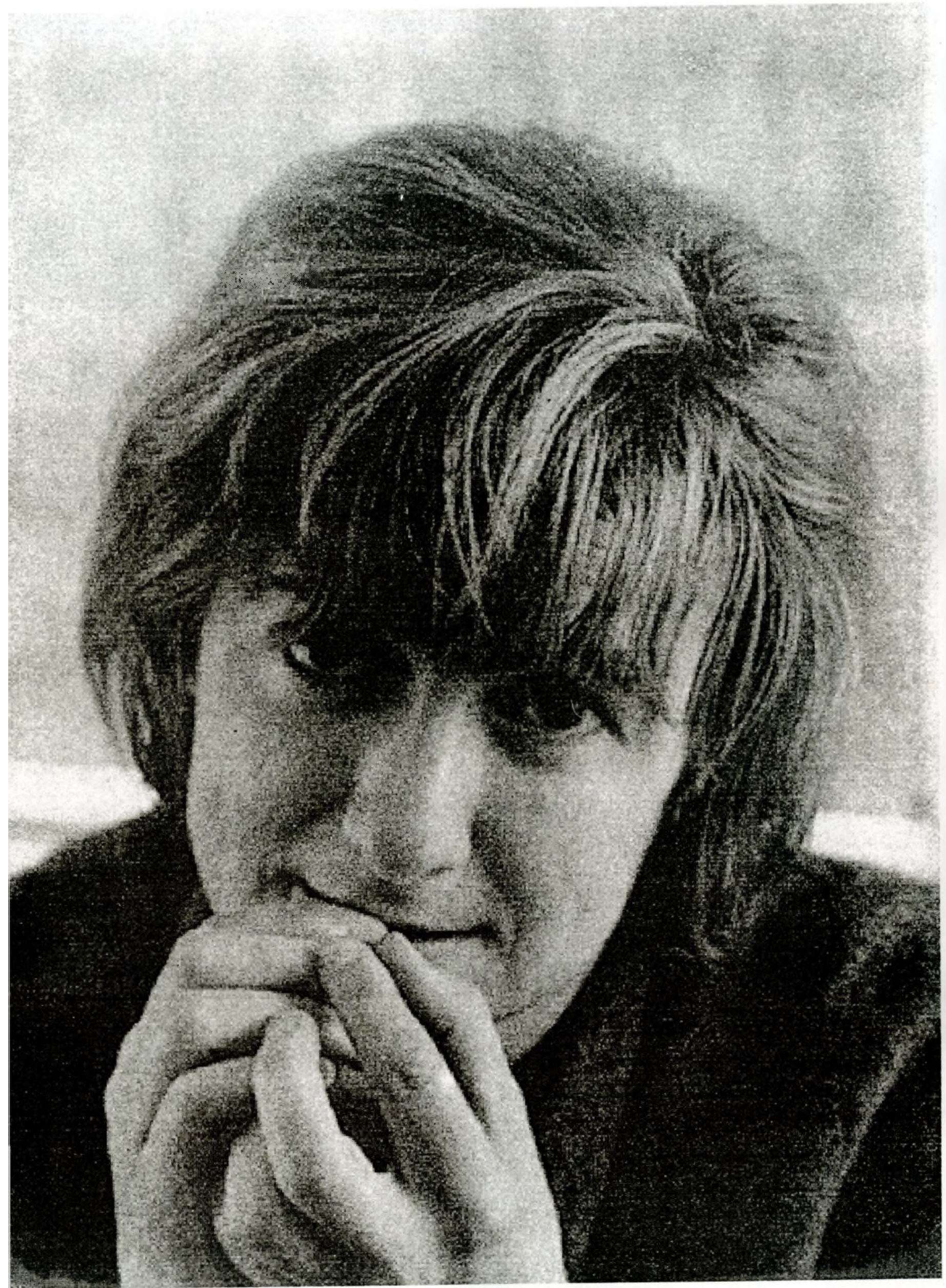
да тешкоће не би грех повратиле по вртовима медиокритета. Нове
песмице са собом носим у торбици – оне су ми огрлице у оградама и нека
Скривена линија са бојом журбом и са збогом. Ако бих подивљала и
дабоме одмах се оплодила, одвезана, распуштена, сама самцата би ме
моја реч могла из делиријума назад у сећање призвати.

ЧАСОПИС СА ПЕСНИЦИМА

ТРЕСЛА САМ СЕ ОД НЕСТРПЉЕЊА, КАД САМ ОТВОРИЛА ЧАСОПИС СА ПЕСНИЦИМА,
Дочекује ме потрошен сивожути талог у црном шпајзу;

неколико груменчића соли и веома мало скривеног еротизма. Егзибиционистичко
шармирање са изразом трпљења, иако сам се добро држала,
бацило ме је у очај. И ја такође пишем, мада се не понављам.

Извијам се од досаде као ужарена змија, не би ли из језичког блата
замесила се погача? О, не не. Ја сам више проблематична и
другачије гњаваторка. Пошто сам усмерена на то да се мање допадам,
више се осећам необавезном. Имам и превише мотива властитих сметњи и
отпора према верности и љубавној поезији. Исисавам као крпељ.

Анде Русо

ДОСАДА ФРАНСОАЗ САГАН

Са француског превели:

Снежана Видојковић - Стојиљковић и Ристо Лаиновић

Ево, дакле, Франсоаз Саган која се винула у свет књижевности, написао сам одмах по објављивању књиге *Добар дан, џузо*. Ако сад покушам да о њој изнесем објективан суд, потребно је да се, пре свега, ослободим критичког мишљења о најнеобичнијим околностима којима је, више него икад, праћена појава једног талентованог писца.

Заиста, тако брзо стечена и толико раширена слава више је подсећала на успех неке спортске или филмске звезде него на књижевни успех. Већ сам несклад између заслуге и славе треба да нас упозори да је у игри нешто друго а не квалитет литерарног дела. Нешто друго, али шта?

То нешто пре упућује на савремену социологију него на саму књижевност. Очито је да је у стварњу једног од митова нашег времена, како би рекао г. Ролан Барт, ту чудо од младости имало пуно удела и да је необичан изглед својствен девичанском добу томе још више допринео. У миту о Франсоаз Саган има нечег што је супротно Антигони или Јованки Орлеанки: мање хероизма а више уметности пера.

Да ли да кажемо и то да се читав један свет, или бар читава једна генерација, препознаје у тој девојци дивљих увојака и тужног погледа и да је једна жалосна самоисповест посвећена пријему на који је наишла? Вратићемо се томе на крају. Истина је да је књижевни таленат, с правом оцењен као изузетан, био од утицаја за настанак те нечувене каријере, и да је питање на које ваља наћи одговор – да ли ово дело испуњава обећања? – управо питање које о њему постављамо. Лично не бих посветио Франсоаз Саган толико пажње да она за мене није писац који вреди. И док нека старија и афирмисанија имена, на пример Монтерланово, у мојим очима не буди ништа осим неких извештачених истина, оно што сам прочитао од Франсоаз Саган омогућило ми је да комуницирам са животом чији ме смисао одржава будним. Претходно би требало установити како је та комуникација успостављена, а с њом мање – више и све остало. На сваку од књига младе романсијерке реаговао сам тренутним утисцима чији ми редослед сада изгледа противуречан. Вратићу се овде укратко на те приказе оним редом којим сам их писао, не прејудицирајући закључке који се могу извући.

Добар дан, туго (1954)

Сону страну успеха који постиже, с ону страну изненађења и дивљења с којима бива примљена а да можда увек и не буде схваћена, крију се, без сумње, неке истине до којих треба доћи и треба спознати о тој осамнаестогодишњој цури која по свему открива изузетну природу писца какав се одавно није појавио са тако мало година.

Кажем "цура" држећи се сопственог стила младих у говору: "Цура коју сам видела на Сорбони... Цура коју сам упознала у гимназији." То је говор по свом избору груб и реалистичан, саздан од речи које "не пате" од двосмислености или извештачене пристojности. У том говору се каже "цура" сасвим кратко и јасно, без икакве пежоративне

задње мисли. Али, у њему се не зазире ни од израза какав је "девојка", који, без сумње, није толико старомодан колико подвргнут три четврти укинутом кодексу. Када бих написао да нам Франсоаз Саган у својој књизи приказује савремену девојку, требало би да њеној јунакињи одмах припишем и неке рестриктивне епитете и да изразим жаљење због њене неморалности. Али, уколико то младо створење ослоним директно, онако како се оно само представља, можда ћу имати прилике да се, бар код неких читалаца, искупим изјавивши претходно: "Да се разумемо, овде се нећемо бавити питањем морала."

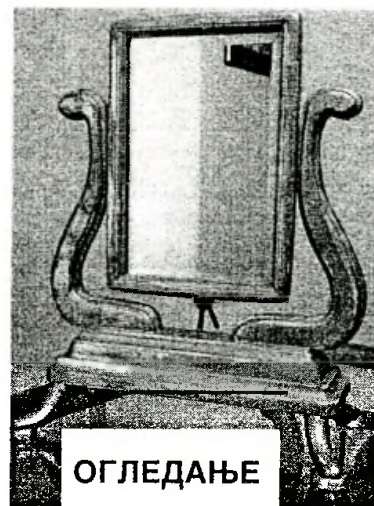
У суштини ове књиге, бар на извештан начин, јесте питање неприхватања. Ту обитавају и оне тајне везе између саме ауторке романа и њене хероине, дајући нарацији у првом лицу призив гласног признања. То је, свакако, књига која доста узнемирава, ако ту човек види само раскалашну адолесценцију. За мене је код хероине њен изглед мале дроље само маска коју она покушава да навуче на лице изгубљеног детета - изгубљеног у свету без истине и љубави.

Ова цура има потребу за истином, без обзира на то што та потреба може све да доведе у питање. Отуд њен цинизам, њене грубе и окрутне речи, не непристојне, него наглашено верне једноставним или дотераним истинама које обзнањују именујући их. Стога је тај цинизам изразито оштар када је реч о љубави. Тајна овог девојчурка препредена изгледа лежи можда у срцу дивље везаном за сан о љубави већој од сваке друге.

Франсоаз Саган је једна од оних девојака које, крећући се слободно међу мушкарцима, бацају на њихово тело луцидан и брз поглед спреман да муњевито установи степен њихове жеље, њиховог неспокојства, њиховог презира. Рекло би се у време њихових баба да су врло дрске. Оне су своје савременике претекле за десет година (што је можда колико цео један живот с обзиром на донедавне невиности) како би све спознале и све рекле, ако им се буде дозволило да рекну. Франсоаз Саган вероватно не чини ништа друго осим што, као рођени романописац, на живот својих ликова пројектује своју природну склоност да све каже и изнесе свој суд. Боље рећи, она ставља на њихово место – срећним изразом и композицијом у којима има лакоће младог мајстора те свакодневне људске ситнице и, штавише, нагони своју јунакињу да се ноћу омамљује ситним уживањима у сим тим баровима, како би, у јутарњим разочарењима, уско-витлала све оно што њена оданост истини појми као неправљиво.

Њена искрена проицљивост усмерена је, пре свега, према њој самој. И када је она у питању, скоро да је претерано строга. Без комплекса, молим вас, без фројдовских прича. Она зна да у њој живи животињица осетљива на сву врелину живота. "Имали смо сунце и море, смех и љубав; да ли бисмо их икад више могли наћи као овог лета?...". Она себе не приказује ни бољом ни гором него што јест, пре би се рекло слабом, али оданом својим слабостима и слободи да се ту креће. Овај живот, чију лагодну анархију воли, за њу значи учествовање у ситним свакодневним стварима чији укус промене може да отклони носталгију за крупним. А она брани дивљим инстинктом, без сумње, оно што је у исто време лако и истинито, у сваком случају – једно право у шта је сигурна.

Њој преостаје, а то је суштина романа, да спозна шта значе живот и смрт истинске љубави. Опијена обешћу пре-

ма онима који нису способни да воле, девојка ће исувише касно схватити да је убила љубав пре него што ју је уопште и упознала. Ето то је животно искуство у овој малој књизи. Није важно што јунакиња после тога додатно продубљује самопрезир и што, као изазов љубави, упућује тихе изазове понижењу. Од сада ни на једном летњем одмору више неће бити сунца које би могло да је обасја неким сном о апсолутном. Нема више задовољства које би произилазило из губитка вере у срећу. О томе, као шапат из дубине шкољке, прелепо говоре три мале речи из једне Елијарове песме: "Добар дан, туго." После две стотине страница живе и темељите прозе (неки пропусти се могу исправити за тили час), где сама радња романа, из реда у ред, даје, са крепком суптилношћу, нови импулс доследности и хумору, осамнаестогодишња романсијерка је овим трима речима трајно обележила једно уметничко дело.

За месец, за годину (1957)

Ја сам запрепашћен. Да овај роман не носи престижно име писца, мислим да се чак не бих ни дотакао другог поглавља.

Неспокојство ме је обузело већ од првих страна: ни трага од стила Франсоаз Саган. Начин на који је писана ова приповест није ни налик на стил аутора чији нас је начин казивања толико задивио већ при првом сусрету са романом *Добар дан, туго*. Ова посвећеност писању, уосталом, и попушта током њеног рада. Највише забрињава што тај немар указује на неко унутарње сиромаштво, на напор да се надокнади пресахли извор. У периоду између претходних књига и ове утихнуо је један глас, а није тешко разлучити који: то је глас саме Франсоаз Саган. Она је била јунакиња у своја прва два романа, у две фазе своје разочаране младости. И у једном и у другом роману крхка, ако не и слаба љубавна веза, одзвањала је њеним љупким стоичким очајањем. Овога пута, њен очај се заклонио иза стерилног света чије лудирање она незаинтересовано посматра. Мало је рећи да Франсоаз Саган нема снаге да ствара романескне ликове: она исувише добро разара њихову снагу да би им уопште и пружица прилику да живе.

Полазимо од најслабије идејне тачке овог малог романа: окупљање марионета чији се тривијални потези преплићу пред нашим очима. Треба ли говорити о контрапункту интрига у које су уплетене многе личности? То ткање налик је на четвртасти ћилим који је нека девојчица, ослобођена стида, брижно изаткала.

У извесном смислу, то невероватно дело је прилично успело у својој извештачености. Те мале утваре париског живота насликане су лаком руком у границама позоришног, издавачког и књижевног живота. Али, искрено говорећи, све што се може видети од тих створења у силуетама тек су чаша коју држе у руци, аутомобил у који улазе, празна фотелја у којој заснивају своје непостојање. Њихова имена су као етикете по којима се много не разликују. Ако проводе време водећи љубав, биће тачније кад кажемо да љубав воде како би убили време. Или можда баш какао би убили љубав? Али не, љубав је већ мртва. Знамо многа књижевна дела у којима одсуство срца уступа место опсесивној путеној стварности. Али, овде се нагон задовољава из навике, без жара. Све се, изгледа, своди на механичко задовољење пути управо да би се доказало да она и не може ништа друго и да чак томе и не тежи.

У томе је суштина, ако тако може да се каже, ових бескрајно празних прича. Најкраткотрајнија утвара која се ту приказује јест управо љубав чије непостојање и доводи до очајања све те сусрете између ових тужних тела. Комедија љубави постоји још само у покретима који је симулирају.

Љубав, случена на маргинама таквог живота, подсећа а на неку од оних давно изумрлих животиња чије скелете гледамо у музејима. Бележим овај одломак из дијалога на почетку књиге:

"Велика љубав постоји", каже он озбиљно.
"Јеси ли имао неку велику љубав?", пита она.
"Ја не, већ један другар."

И они се смеју, не без неке врсте беса. Јер у свету Франсоаз Саган смрт љубави могла би да изазове трагичну помисао на оно што се назива смрт Бога, и то је потресно значење ових уморних марионета. Скоро да би требало говорити о метафизичкој досади како бисмо дочарали царство потпуне утучености у којој та умртвљена човечност прави своје јалове кретње. Једини тренутак из књиге који ме је мало гануо јест онај у којем се даје осврт на игру "среће са погрешним партнером (...) милосрдним путевима лажи." Али овај пристанак на живот и његове представе је само тренутни блесак. Као ни вера у љубав, тако ни досада Франсоаз Саган не потхрањује илузију о срећи. "... Они заиста никада не би могли бити срећни и то су већ знали. Такође су нејасно знали да то не значи ништа. Баш ништа." Хероина Извесног осмеха није више веровала у срећу, али је још играла ту игру љубави не би ли мало патње пробудило зрачак наде. Сада су патња и срећа коначно изгнане из света који досада чини сасвим јаловим.

Зато ова мала књига с тешком муком одржава какву-такву доследност. Статирање и декор се бесциљно такмиче. Страшно је то како потпуно нестаје живот у окружењу бића а која се сопственим поступцима осуђују на баналност. Тај мали свет се успут разједињује пре него што му његова животна прича и пружи прилику да се сједини. Ако је сама Франсоаз Саган изгубила сваку веру у живот, не видимо чиме би могла да надахне личности из своје маште.

Наше доба је упознало мржњу, дивљаштво, убиство. Оголели смо најгоре особине људске природе. По мишљењу Франсоаз Саган, љубав, може бити, није од овога света, као ни срећа од које људи очекују чудо, што је, свакако, само обмана. Непостојање љубави код нашег разочараног света јест можда знак да је права љубав забрањена људском роду. Бар, апсолутно узев, чиме је Франсоаз Саган, попут многих њених савременика, вероватно унеколико опседнута.

Љубитељи истине њене генерације пркосе лажима срца. А затим, непобитно је и то да постоји једно мало створење које не меша задовољство и радост, живот који пролази и срећу која траје – и оцењује слабашне могућности многих људских сусрета везаних за судбину једне усамљене душе.

Младен Дражетин

ДОПИСНО ПОЗОРИШТЕ

Унепрегледном шаренилу, како живот учинити вреднијим и како примерити друштвену матрицу свестваралачког прогреса. На том пољу свестваралачког деловања импресионирао је свет појава Дописног позоришта. Као социолошко-естетички покрет од 1974. године анимира на хиљаде потенцијалних стваралаца, микро театра и културних ембриона, како би људи могли обликовати културни модел живљења, дајући му свој садржај и форму.

Све што свакодневно заокупља човека (ратови и разарања, борбе и страдања, полети и падови, глад и немаштина, радост и бол, љубав и мржња) јесу предмет деловања иницираних микро театра Дописног позоришта. Шта је довело до појаве Дописног позоришта? Трагично животну искуство последњих поколења донело је свету невероватну потребу да се супростави бесмисленом сукобљавању између неправде и правде.

Уметност живљења се у Дописном позоришту посматра као вечно променљива величина друштвене перспективе. Тако се утемељује уметност живљења у отвореном друштву, коме може да се обраћа свако биће и социјална група. Уведена парадигма кроз микро тетара ДП-а односи се на специфичну структурализацију одраза у друштву одређујући бесконачно много прилагодљивих "сврхисходних форми." Чињеница је да само такво "отворено позориште" тежи стварању уметности живљења као плодносној "креативној мисли", да се сузбије хаос који води у регенерацију зла. У Дописном позоришту је неопходно да сваки појединац савлада азбуку л у б а в и, азбуку културе и азбуку добротољубља. Елементарна азбука љубави човека покреће са "мртве тачке" затеченог социјалног стања, елементарна културна азбука човека покреће са нулте тачке "стваралаштва уметности живљења", а елементарна азбука добротољубља човека приводи "лествицом духовног узрастања" у "Вечној уметности живљења" до "Вечне константе." Такве елементарне азбуке се искуствено шире од човека до човека и још обогаћују духовно узрасле људе у њиховој области стваралаштва уметности живљења.

Дописно позориште настоји да човек упозна свет не на спољашњи и површан

начин, већ да га стварно сазна према вечним законитостима и одредбама бића. Дописно позориште је настало без ичије принуде, ван воље земаљских силника и лажних демократија, које су вековима гушиле љубав, веру, наду, слободу, истину и правду у уметности живљења. Од човека су направили безвољно биће, теглећу стоку, роботе, покорна бића самозваним ауторитетима, спремне да чине свако зло и тиме угоде господарица на земљи, да би им као награда било омогућено да безобзирно пљачкају материјална добра и друштвену имовину, распојасали страсти и јавни неморал, па кроз све то себе и своје ближње одвели у духовну пустош. Земаљски силници су потхрањивали деструктивне снаге у човеку, који је све више западао у зло и на свакој следећој степеници зла бивао покорнији и новом светском поретку и перестројци зла. Резултат тога је криза друштвеног развоја, криза стваралаштва, криза идеја, криза теоријског промишљења у уметности живљења. И зато је блеснуло Дописно позориште као језик изазова, да се повежу и уткају покидане културне нити у насталој пустоши и пометњи свакодневнице наше цивилизације. Духовни и културни развој, дакле, улази у матицу једне стваралачке тензије уметности живљења и сазнавања животних вредности коју "Микро театри" треба да обликују и валоризују кроз спонтану еволуцију стваралаштва засновану на слободној вољи учесника. Огромне наслаге неискоришћене позитивне људске енергије могуће је активирати преко "Микро театра" у коме се обликује тумачење смисла уметности живљења, начин вредновања иницираног стваралаштва и путеви духовног узрастања. Нове друштвене форме уметности живљења су неопходне за духовни развој оних који су духом најсиромашнији и за даљи интелектуални преображај најнадахнутијих. Овакви социолошко – естетички и духовни модели треба да прихватају све и сваког који следе различите путеве, у којима се постиже општа уравнотеженост и стваралачка конструктивност заснована на људским врлинама.

Дописно позориште данас делује као засебна целина у оквиру позорнице драмске уметности из Новог Сада.

ПРЕДСТАВЉАЊЕ

Младен Дражетин (1951.) дипломирао је на Економском факултету у Суботици, а магистрирао на Факултету драмских уметности у Београду, 1989. године.

Докторирао је на Факултету за услужни бизнис у Новом Саду, 2004. године. Рад је из области социологије културе, односно социологије масовних комуникација, етичке културе и социологије уметности.

У ТВ Нови Сад, 4 године, до припајања ове установе у РТС, радио као Руководилац производно-програмских целина. Емисија: "Дописно позориште Младена Дражетина", године 1986. добила је Гран при "Арман Лану" на најзначајнијем телевизијском фестивалу у Монте Карлу.

ИНТЕРНА СЕМАНТИКА ПОСЛОВИЦА

Ј Е З И К О В А Њ Е

У значајном раду посвећеном анализи структуре пословица, Дандиз (1975) тврди да је структура пословица једноставна: свака поседује макар тему и коментар. Милнер, у ранијем раду (1969, 1971) препознаје семантику пословице као четвороструку структуру значења у пословицама (односно идејама на којима су засноване).

Дандиз истиче да пословица има у себи тему, што је ништа друго до ентитет о коме или чему је нешто речено, и коментар, за разлику од теме, као новодобијена информација о поменутој теми. Како је оваква дводелна информација применљива на сваки језички сегмент који учествује у конверзацион-ом обрту (какве су, на пример, пословице), испада да је Дандизова карактеризација структуре пословица, иако занимљива на први поглед, у ствари редуцирана, па чак и тривијална. Дандизова формулација парамиолошке структуре има још једну интересантну димензију – наиме, он тврди да је релација тема – коментар везана више за дубинску структуру пословица него за њихову евентуално модификовану појавну структуру.

Иако нам се, из данашње перспективе, овакви покушаји подела на површинско и дубинско у језику чине прилично наивни, Дандиз је сасвим у праву, под условом да се његова терминологија схвати у најширем смислу, као и да се идеја о темељној структури прихвати само као крајње апстрактни конструкт. Међутим, са друге стране, његова тврдња опет не доноси ништа ново у смислу конкретне примене на језичко-парामीолошки материјал, односно на тумачење пословица. Једина корисна страна Дандизове замисли изгледа да је у томе да релација тема – коментар може да помогне у разграничавању пословица од провербијалних прилога и прилошких ађункта који често припадају парामीолошком инвенторијуму, макар само стереотипи: у еглеском језику добар пример је често коришћен израз scout's honour, док је код нас слична конструкција идентичног значења часна пионирска (сегмент који ће се, по свој прилици, врло брзо изгубити).

Али, и поред Дандизове жеље да тема-коментар буду темељац за дистинкцију између "правих" пословица (које имају тему-коментар) и провербијалних фраза или ађункта (који не поседују претходну дистинкцију), лако

је потврдити да изоловани ађункти, попут управо наведених, сасвим лако опстају у језику и постају део стереотипије, било парामीолошког, било провербијално фразалног инвенторијума.

Друго објашњење семантичке структуре пословица потекло је од Џорџа Милнера (1969, 1971) и тиче се њихове тзв. кватрипартитне структуре. Он тврди да свака пословица има темељну структуру од четири дела који су, у базичној замисли аутора, већим делом у потсвести корисника (дакле, говорника-слушаоца). У ствари, Милнерова идеја врло је слична Дандизовој, јер и он говори о теми-коментару, с тиме што уводи прећутно (потсвесно) знање говорника-слушаоца.

Познато је у литератури да већина теоретичара сматра да пословице поседују бинарну структуру (тема-коментар), што се односи не само на језичке сегменте (парामीолошке ентитете, тј. пословице у својој површинској манифестацији), већ и на концепте, идеје, замисли. Тако је могуће закључити да и парामीолошки сегменти који су већ прошли елипсу, могу бити реструктурирани и реконструирани, те да се може показати њихова бинарна структура (на неком дубљем, темељном, нивоу).

Бинарна структура изгледа да је неизбежна карактеристика свих културно-антрополошко-парामीолошких ентитета у језику. Тако је, на пример, постојање основице тема-коментар постулирано у загонеткама, као и у максимама.

Без обзира на одређену плаузибилност овакве, чини се, здраворазумске поставке, постоји ипак значајан број парामीолошких ентитета (и пословица) за које је се чини да је прилично тешко или немогуће, успешно применити бинарну анализу. Већ помињани Норик врло је скептичан и износи став по коме бинарност једноставно не може да се користи као општа карактеристика парामीолошких сегмената. Тако он прилаже неке примере пословица у којима се, каже, бинарност не може уочити.

(У туђем оку види сламку, а у своме греде не види); или Wine, women, and song (Вино, жене и пиће); Never say die (Никада не призивај смрт). Норик, као супротан и типичан бинарни ентитет наводи пословицу сличну првонаведеној Know thyself (Упознај себе).

Размотримо за тренутак Норикове примере, и погледајмо да ли је, ипак, могуће наћи бинарну структуру у њима. Први и трећи наведени примери су, свакако, на први поглед, неприкладни за било који облик бинарности и релације тема-коментар. Међутим, други стереотип, који је, заправо, максима, чини се лаким за реконструкцију и могуће је уочити само повратно брисање (recoverable deletion), јер је јасно да тема (њине, њомен, анд сонг) може имати различите коментаре у сасвим отвореном скупу (један покушај могао би бити... should be rejoiced in (ту су за уживање), итд.) Забавно је уочити додатни пример, за који је Норик убеђен да представља крунски аргумент против нужне бинарности пословица, наиме класичну пословицу Three things drive a man from his house: smoke, rain and a scolding wife (Три ствари истерују мушкарца из куће, дим, киша и чангризава жена).

Уопштено говорећи, у овом делу своје анализе структуре пословица, Норик је запао у проблеме разраде и супротставио се бинарности интерне структуре пословица без добрих аргумената, или са веома лошим аргументима. Још један пример његове збуњености може се илустровати Нориковом сумњом да следеће две пословице:

Дакле, на пренесен, фигуративан начин шаље се дидактичка порука слушаоцу, или се говори о већ свршеном чину, такође уз помоћ метафоре. Према томе, изреке, баш као и пословице, имају претежно метафорично порекло, па зато могу сасвим оправдано представљати ваљану тему лингвистичког описа.

Књижевна заоставштина Николаја Тимченка (слика лево) тек ће се обелоданити и изучавати. Обимна је и веома разноврсна. Најплодније обиље жанрова представљају, изгледа, његови прилози о савременицима и њиховим делима. И прилог који доносимо, захваљујући аутору о коме пише, помаже при одређивању једног од таквих настојања у његовом разуђеном опису.

Непосредни повод овом раду несумњиво су две књиге: *Прозно књижевно дело* и *Ајокрифна јеванђеља Саше Хаџи Танчића*.

С
У
Д
О
В
А
Њ
Е

Николај Тимченко

О ДУШАНУ СТОШИЋУ И ЊЕГОВИМ КЊИГАМА

Дијапазон духовног интересовања и ангажмана Душана Стошића веома је широк, и креће се од филозофије, и то претежно марксистичке, с тежњом да се у први план ставе и аргументовано образложе њени хуманистички аспекти и домен, преко лингвистике, естетике, теорије књижевности, филозофске и књижевне критике, све до теоријске физике у којој је остварио резултате признате и позитивно коментарисане од наших најкомпетентнијих стручњака; теоријски ангажман Душана Стошића остваривао се и преко активног учешће у сесијама чувене и својевремено веома утицајне Корчуланске летње школе, Сусрета филозофа, књижевника, политиколога, историчара, социолога, затим на Тари, Врњачкој Бањи, Аранђеловцу, Београду итд., у организацији Српског филозофског друштва, чији је био члан готово од самог његовог оснивања, као и састанка Отвореног универзитета који су били илегални, јер су били забрањени од Титовог режима.

Али се Стошић није зауставио само на теоријском ангажману, већ је и практично деловао као председник Друштва за стране језике у Лесковцу, као и предавањима на Радничком и Народном универзитету у Лесковцу, као члан управног одбора Народне библиотеке, чији је управник био марљиви и тихи лесковачки културни радник Ратмирко Петровић. Изгледа

ми, круна тог његовог ангажмана, док је живео и радио у Лесковцу, било је учешће у раду редакције *Наше стваранье*: он је био душа редакције у време (то је друга половина шездесетих година) наглог успеха ове публикације: Стошић је у овом гласилу објавио више есеја, критика и чланака који су због велике актуелности, смелог указивања на културне, политичке и идеолошке проблеме савремености били стално предмет пажње не само читалаца часописа него и идеолошких комисија и партијских душебрижника, који су пратили рад у култури и контролисали делатност интелектуалаца, културних радника и писаца. Стошић је, такође, један од најистакнутијих учесника Састанка редакција провинцијских часописа, одржан у Лесковцу на иницијативу и у организацији редакције *Наше стваранье* и постао је прворазредни културни и политички догађај у Србији на крају 1967. године.

Одлазак Душана Стошића из Лесковца представљао је велики губитак за ову средину мада је он био под сталном присмотром не само партијских душебрижника и правоверних идеолога, него и полиције. Нећу претерати ако кажем да је ниво дискусија о разним културним проблемима његовим изостанком знатно смањен, јер се више није чуо његов умни глас нити су учесници добијали подстицаје из његових аналитичких и садржајних говора, увек усмерених ка суштини проблема и подстицајних за даље разматрање. Стошић је, и поред препрека на које

је наилазио, и даље, кад год је могао, учествовао и у културним акцијама Лесковчана, и објављивао прилоге у лесковачким публикацијама које су се појавиле нешто касније. Он је сарадник *Освиџа*, часописа који је оставио видан траг у лесковачкој периодици квалитетом објављених прилога и чињеницом да је на својим странама окупио читав низ најугледнијих српских стваралаца: Стошић је сарадник листа *Лесковчанин*, као и часописа *Наше стваранье*; појављивао се и на промоцијама књига, предавањима у Дому културе и Народном музеју. Сарадња Стошићева и у поменутих публикацијама и на поменутих приредбама знатно је повећавала њихов ниво и издвајала се својим особеностима.

Док је боравио у Лесковцу Стошић се интензивно бавио филозофијом и писао есеје, студије и критике из те области, посвећујући видну пажњу и естетици, књижевној критици и есејистици. Већи део прилога у првој књизи – посвећеној књижевности – Стошић је написао у Лесковцу. Они су објављивани не само у лесковачким публикацијама него и у београдским, сарајевским и загребачким часописима, у којима је он био радо виђен сарадник. Први утисак који се стиче поновним читавањем тих прилога јесте: они нису ништа изгубили од своје свежине, вредности и аутентичности. И ову последњу реч, у исто време и суд вредности, покушаћу да објасним. Она је заправо кључна реч, ако се жели да објасни специфичност појаве

и значаја свеколике духовне делатности Душана Стошића.

Својевремено, када сам имао срећу и интелектуално задовољство да га слушам у готово свакодневним разговорима које смо водили, чинило ми се да Стошић пише мало, и жалио сам због тога, јер је он имао шта да каже и у писаном облику саопшти јавности своје опсервације и увиде у сложене проблеме књижевности и философије. Сада видим да ће оно што је написао испунити најмање четири књиге. Али то не треба да изненађује или да битно коригује мој утисак. Наиме, Стошић интензивно ради већ близу педесет година, он је толико присутан у јавном и културном животу да је то морало дати овакав резултат кад је у питању и квантитет. Ствар је у томе да Стошић не спада у тзв. критичаре-хроничаре нити у писце којима је стало да имају што више библиографских јединица; он брижљиво бира ауторе и теме о којима ће писати и то на основу критеријума: први је да аутор јесте аутентични стваралац који је уз све то и на удару идеолошке критике, а други, да он сам, уз оцену вредности и указивања на специфичност претресане књиге или разматрање анализираних тематике, каже нешто битно и ново а своје о проблему у обзорју књиге или аутора. А то Стошић чини опет из два разлога: прво, да укаже на аутентичног ствараоца који је због своје индивидуалности на удару идеолошке критике и да, друго, потврди сопствену чежњу за аутентичношћу. Јер, у време када је владала идеолошка критика, ваљало је размицати њене оквире и ограде и оспоравати њене догме; смисао критичког ангажмана у тим условима огледао се пре свега у афирмацији аутентичног стваралаштва и негацији хорског, колективног мишљења; афирмацији личног, индивидуалног мишљења а истовремено настојање да се изађе из оквира идеологије, били су *spritus movens* теоријске и практичне делатности Душана Стошића.

Лако је приметити да је писац Добрица Ћосић у то време највише заокупљао пажњу критичара и теоретичара Душана Стошића. Стошић види у Ћосићу великог писца. Ћосић је по мом мишљењу значајан писац и то је, чини ми се, важна дистинкција. Ћосић је значајан писац, јер је у време борбе за аутентично стваралаштво без идеолошких стега – својом позицијом у ствари отварао врло занимљив проблем. Наиме, идеолошко опредељење Добрице Ћосића било је јасно: он је био комуниста, недвосмислено опредељени борац за комунистичку идеологију – страствени афирматор југословенске социјалистичке револуције. То није

крио, напротив. Али, истовремено, Ћосић је, бар декларативно, стављао у исти ред идеологију и стваралаштво наглашавајући да стваралаштво мора да буде аутентично, да не сме да трпи од идеологије: два основна појма за Ћосића били су револуција и стваралаштво; једноставније речено, писац доказује аутентичност приказујући истинито револуцију. То је и сам Ћосић покушао да оствари у свом делу инспирисаном револуцијом, али је несумњиво да су се у том покушају показали неки шавови који су целу ту конструкцију ипак демантовали. Значај овога писца, међутим, огледа се и у томе што је у свом белетристичком делу постављао и неке круцијалне проблеме епохе или времена у коме се развијала идеја и пракса социјалистичке револуције. У том смислу Ћосић је био занимљив и за Стошића који ипак, по мом мишљењу, мало пречује када овом писцу приписује врхунски естетски квалитет.

Друга Стошићева књига пред нама посвећена је у целини разноврсном (прозном, песничком, есејистичком, уређивачком) делу Саше Хаџи Танчића, који пореклом и тематиком неких својих дела припада лесковачкој средини. Ако би се могло једном речи да искаже утисак о овој књизи, рекло би се: критичар је нашао свог писца! И опет је по среди она чежња за аутентичношћу: Стошић у Хаџи Танчићу види аутентичног писца југа Србије, неку врсту наследника Боре Станковића и то кроз целу књигу настоји да образложи и докаже. Углавном успешно, рекло би се. Мора се још истаћи да је својим продорним погледом у Хаџи Танчићево дело, Стошић открио у њему слојеве и онтолошке продоре које нису запазили критичари који су писали о Хаџи Танчићевом делу, а тих критичара је заиста велики број. Стошић, такође оправдано, у овом писцу и ангажованом интелектуалцу види оваплоћење креативног духа, истичући Хаџи Танчићеву делатност у уређивању часописа *Градина*; међутим, ваља истаћи да је Хаџи Танчић уређивао и лесковачке публикације *Освић* и *Лесковчанин*.

О Стошићу бих могао да говорим (да ли и адекватно, то је друго питање), јер му много дугујем, а он је задужио и Лесковац и српску књижевност и философију. Лесковац се овом ствараоцу и интелектуалцу, на жалост, није одужио: напротив, учинио му је и многу неправду али, ипак, остају и Лесковац и Стошићево дело. Никад није касно.

ПРОЖИМАЊЕ

Чудо је на почетку. Оно постаје реалност пре него је велика битка почела. Јер бој траје у свести и у сновима, а бог је, овде, она линија љубави и у вери и у нади – да може бити боље. Зато и постоји та неземаљска, естетска равна: очи соколове и бела крила од лабуда у мајке, она узнесеност којом је и могућа путања небесима и на циљ. Косово!

Али, драма се већ догодила. Мајка, која стиже и уз тај сјај волшебничкога садржаја, сада је у трагедији, која се догодила. Она постаје учесник новог, истога, на изглед друкчијега почетка завршног чина. То је оно: Девет је њезиних синова на бојноме пољу, и као да нису мртви, јер, ево, завриштаће девет бојних коња и залајати девет лавова, и закликати девет соколова. Они настављају удес. Али, у исто време, дају драми друкчији и нови, сада већ "људскији ток". Оно што се десило ток је крви у осећању и уму што узнемирава мајку, што је потреса, а учесници су од онога соја, па и "удела прошлости" и некада славних дана – које представљају – садружници њених синова, и мужа јој, старог Југ Богдана.

Тврдо јој је срце, још. Бол се преноси у ово сад, које истрајава и "прошлошћу што траје", али и снагом уобразиље: узима она све то, све њих, чак и легенду, и све се креће ка – Двору бијеломе! Онамо у ту Одгонетку – где се све и зачињало. Где је и почео тај уклети али и величанствени пут у Више. Који је био пут љубави. Пут слободе која јесте љубав!

И тада започиње убојита, налик крешенду и почетку евхаристичког заноса - химна којом се смрт прихвата и као удесност, као судбина, али и којом надвладава Хор Живих – и наставља епску, искон-

ску причу – Онај немир од искона. Заплакало девет сиротица (има и закувало), уз вриштање коња и лајање лава, и уз онај завичајни призив који одјекује и хорска клетва, молитва, али и побуна у томе – оно чиме се брани право на живот.

Затим је тај, у српској историјској ноћи, знак чудесне буне, којом се, и у њој, изједначавају “најближи” људскоме створу – ослонац и пријатељ, садруг у бојевима, коњ, као врста оданости, а што, заједно, хоће да буде и нека утеха у болу који и узалуд трага за протеклим љубавима. Јер Дамјанов Зеленко не вришти ни зато што нема довољно зоби, посебно пшенице “бјелице”, нити је жедан воде са Звечана, завичајнога тога блага, него је оно друго у питању: право на слободан избор љубави, пут као и у Рилкеовој поезији – Крени у предвечерје, јер иза твога дома, свуда, и у недогледу – има то безмерје! Овде је, у старих Србаља, само на изглед друкчије: “Од поноћи на друм путовати!”

И сузе, још, не квасе и не красе мајчино лице. Она је, такође, проживела и та поноћна путовања.

И онда је кулминација трагичнога узношења те саме српске удесности којом се повесница претапа и у химну потоњих времена, и у сам врх некога небескога просветљавања, у коме има и додира са божанским дотицајем – које ће, на крају, преломити људско срце. Болом љубави!

Која је то сцена: када “бијели дан” осване и огране сунце, и уз уклету визију коју проносе два врана гаврана, крвавих крила до рамена, уз оно, сјајно срочено – и по крви је “бијела пјена тргла”, можда и из разлога – што носе руку од јунака, с бурмом позлаћеном. Бурма је тај симбол блискости љубави уз смрт, али уз јединство радње којом се прошлост премече у ово сад.

Од тога часа трагедија се претапа у молитву. Музички се талас слива у меланхоличну тишину, као у преливима тонова код Густава Малера, па се песма о лепоти и изгубљеној љубави, сада као песма смрти, утапа у дубок вир што га нека бесконачност заводи. Али химна траје!

Дамјанова љуба је удео огња који ту изгорева, док је Мајка Југовића, тек у томе губљењу снаге и у несвестици, док милује устргнуту руку, своју “зелену јабуку”, већ зашла у пределе смрти, и срце није могло да издржи. Зато је ова песма величанствена, не само уз тај интензитет којим је сатворена, не само уз збиљску поистовећеност историјског, древног, заумног и стварног – као духовног јединства, него што је чистота љубави била Истинита Реч, готово као Реч Божја, која као да и јесте, на јеванђелијски начин

Радослав Војводић

СМРТ МАЈКЕ

ЈУГОВИЋА

позвана – “на гозбу Јагњетову.”

Без те велике и неумитне Гозбе нема ни живота на Земљи.

То је српски ораторијум. Уз велики оркестар и уз брујање и хор који има “пуно уста”, што казују: Бог је са нама. Уз нарицање којим се окончава драма и прелази – лагано, лагано, у молитву. То је и отпор којим се негира смрт. Сјај епопеје што постаје трагична повест исказује се, и уз претапање из различитих музичких инструмената, како би, затим, налик на Екстазу Александра Скрјабина – бивао узлет и постепени силазак у молитву. Тако се и повесничка прича о слободи, у трагичној визији, претапа као и само “прерастање облика”, и уз тонове који клизе или се надмећу – ломећи се о тај удар вишега, одозго, па је одушак и када људско срце препукне, уз сузе, Велико Олакшање. Знак Согласја!

Косово је било, увек, српска Голгота у којој се био вечити бој између земаљскога и небескога царства. Нигде у овој песми нема непријатеља. Он се не помиње. Османлије, и као освајачи, не постоје. Ово је било, као и вазда – Грдно Судилиште Његошево, и на њему, у њему, то јест, одвијала се сурова битка за слободу и љубав, за људско право на независност. Непријатељ је и ваздашњи и као непознат: природни закони и космичка струјања, сукоб цивилизација и религија, уз слободан избор против силе која не признаје никаква права...

Нико у овом ораторијуму не казује “кобне речи”. Оно што је било морање – догодило се. У том догађању постоји,

како би рекли умни теолози – кружно кретање ума – које се окреће ка срцу како би се ум узнео до Бога. Тако је време за борбу прерастало у време за тиховање. Прочишћење ума било је и очишћење срца. У васкрсењу, притом, зачињу се клице обнављања. Зато нема помена о другој страни, као противничкој, јер је то, ово, судбина, и у јединству оба света, неземаљског и реалног. То је, ево, било у народу који је, једном, био велики, иако то данас није.

Уметност, велика, тако, може и да дослути оно што Максим Исповедник назива – созерцавањем неостварене светлости!*

*Први пут сам песму рецитовао, знао напамет, при свршетку основне школе, а затим, готово је заборавио. Онда, била је нека годишњица Вука Караџића, на Коларчевом универзитету у Београду. Ту је песму казивала глумица Олга Савић. Чим се завршила приредба, наједном, на улици (Студентски трг) почео сам да понављам, сам, те стихове. Отада је често рецитијем, и када бејаш у Јерменији, у Француској, у неким градовима Немачке, нашим људима који тамо раде, у великим халама. Као и октобра 1993. где бејашу уметници из Београда – у Слуњу, Петрињи, Војнићу...

Знао сам, такође, и схватао увек – када при крају песме коју говорим, чим мајчино срце препукне, издао би ме глас, то јест, изгубио би се емоционални набој, и то нисам могао да избегнем иако сам покушавао.

Слађана Сл. Стојановић

ПОЛАТИЊУЈУ ЛИ СЕ СРБИ?

Уверени смо да Срби све мање знају добро и ћирилицу и латиницу. Разуме се, дато је свакоме право да поступа према свом нахођењу, да пише како хоће. Ћирилица и латиница код нас су равноправна писма, мада по свему изгледа да је латиница равноправнија. Али желимо да упозоримо да је управо због те равноправности ћирилица све угроженија. Зар не претпостављамо да ће се временом, управо овим немаром, дискредитовати оно што је најбитније у српском роду.

Припадајући ћириличном језичком подручју, Лесковачки крај такође дозвољава да преовладава, на жалост, латиница. Тако и Лесковчани раде, дакле, против интереса наше културе и у складу с њеним националним традицијама. Желимо Лесковац отворен према свим другим културама света, али не на штету своје националне самобитности.

Управо због тога ваља водити довољно рачуна да оба писма буду комплементарна. Али зађите у наша околна села и насељена места и уверићете се у обратни процес полатиничења табли са њиховим називима.

Зар да не стрепимо да ће нови нараштај, прихватајући само латиницу, запостављати и заборављати порекло народног бића коме рођењем припадају. Из наше националне историје благовремено извуцимо поуку где и како завршава тај и такав – заборав. У овом историјском тренутку такав заборав може бити кобан по наш народ. Надамо се да ће Лесковчани бити мудри и храбри, ако не сви Срби, и у интересу развита наше културе и нас самих – писати ћирилицом.

Или је то све, додуше, повезано са релатинизацијом, европоцентризмом, глобализацијом, модерношћу класике. Да ли је могућа релатинизација Европе? Др Дарко Танасковић, професор на Филолошком факултету у Београду, иначе амбасадор наше земље у Ватикану, замишљен над овим питањем, подсећа с разлогом да је Европа, у вредном, идентитетском и духовном погледу, очигледно на раскрсници. Ако је то тако, а извесно је да јесте и да ће се даљом интернационализацијом лексичког састава језика у свету (којих ће, с друге стране, бивати све мање) и технолошко-информативном глобализовати, опомиње он, није ли перспектива прилагођене и новосмишљене “релатинизације” Европе управо најпримеренија будућој цивилизацијској вокацији?

Дубоко поштујући њихове побуде, ипак не можемо да се сложимо са власницима радњи чије излоге и фирме “кресе” латинични називи. То их одводи на потпуну странпутицу, па су такви називи инострани, што је, свакако, апсурдно, јер штампаном ћирилицом ни за длаку не губе од своје важности у поређењу са латиничним “оригиналом”. Ако у свом пословању не успевају, нека буду сигурни да је за њихов неуспех најмање крива – ћирилица.

ПРИНЦИПИ У ПОЛИТИЦИ И ФИЛОЛОГИЈИ

са

Петром Милосављевићем

• Професоре Милосављевићу, можете ли нам укратко рећи о србистици и о Покрету за обнову србистике на чијем сте челу?

Године 1997, о видовданским свечаностима у Приштини, у амфитеатру Народне и универзитетске библиотеке биле су представљене три моје књиге које је ова Библиотека издала: *Српски национални програм и српска књижевност* (1995), *Систем српске књижевности* (1996) и *Срби и њихов језик* (1997). Ове књиге, посвећене питањима целовитости корпуса српске књижевности и идентитета и интегритета српског језика, не бих могао да објавим другде у Србији у оно време. О књигама су говорили и подржали ме: Светозар Стијовић, Бранислав Брборић и Сениша Јелушић. Ја сам том приликом иницирао Покрет за обнову србистике представљајући два документа: *Платформу Покрета за обнову србистике* и *Мемоар о српском језику, српској књижевности и српској саборности*. (Оба документа су касније више пута штампана). Али, ови документи остали би мртво слово на папиру да ме није подржао издавач мојих приштинских књига и дотадашњи управник ове Библиотеке проф. др Слободан Костић. Исте године у јесен он је у амфитеатру Филолошког факултета у Приштини организовао састанак филолога, књижевника и јавних личности на којем је основан Центар за обнову србистике у Приштини. Оснивачки акт је подржан слободном вољом 63 потписника.

Мотив да се огласи Покрет за обнову србистике био је садржан у одговору на питање: шта Срби немају а други европски народи имају? Тај одговор је гласио: Срби немају своју националну филологију какве имају други европски народи. Познате су научне дисциплине зване: англистика, германистика, нидерландистика, еспањолистика, италијанистика, хунгарологија, албанологија, полонистика, русистика, бохемистика, словенистика, бугаристика. Али у оно време међу њима није било дисциплине којој би право име било србистика. Таква дисциплина је постојала раније, али су је у југословенском периоду потиснуле сербокroatистика и југославистика. Наметнуо се јасан закључак: да би Срби задржали своје место у историји, они морају да обнове србистику. Србистика је дисциплина која се бави Србима као што се хунга-

Дејан Ђорђевић

рологија бави Мађарима, полонистика Пољацима, бугаристика Бугарима.

Из овога, јасно је да сам ја иницијатор Покрета за обнову србистике. Али то не значи да сам ја на челу тога Покрета. Нисам то ни формално ни суштински. Враћање србистике у систем филолошких научних дисциплина води ка препороду српског народа.

• Које су конкретне разлике између србистике, коју заступате, и сербокroatистике?

Име језика и име народа су међу собом уско повезани. Руси су они који

РАЗГОВАРАЊЕ

говоре и чији су преци говорили руским језиком. То исто важи и за Немце, Мађаре, Словаке, Бугаре, разуме се и за све друге. Колико таквих људи говори једним језиком, толико има и тога народа. И Руси и Словенци имају посебне језике, али руским језиком као својим говори много људи, а словеначким мало. Зато је много Руса а мало је Словенаца. Пре југословенског периода, то исто је важило и за Србе и за Хрвате. Српским језиком су говорили Срби, а хрватским Хрвати. И они су се јасно разликовали по језику. Много више је било Срба него Хрвата. Идеја да су и Хрвати, заједно са Словенцима и Бугарима, један народ, Илири, јер говоре једним језиком, илирским, дошла је са хрватске стране. У основи те идеје била је намера да се помути јасна слика о националном и језичком стању међу Јужним Словенима и да се изврши прерасподела народа, али не према језику, него по верској припадности. Рачуницу бискупа Штросмајера по којој би римокатолици српског језика постали Хрвати, а која је стојала у основи његове идеје југословенства, подржао је 1964. Водећи хрватски филолог Ватрослав Јагић својом квази-теоријом о томе да су Хрвати-Срби по језику један народ који говори једним народним језиком српскохрватским, хрватским или српским, који има три наречја: чакавско, кајкавско и штокавско. Такав језик, који би био симбиоза ова три наречја, нити је постојао нити би могао да постоји. Зато су Хрвати и одабрали штокавски за свој књижевни језик и накнадно га прогласили заједничким језиком такође измишљеног народа Хрвати-Срба, односно Југословена. Али, истовремено су тај народ приказивали и као два народа која се деле према вери на православне Србе и на католике Хрвате. Сличне поделе народа по вери нигде другде није било. Овакве сербокroatистичке конструкције завршиле су се пред разбијање Југославије ставовима које је прихватио и српски и хрватски лингвистички врх: да су Срби и Хрвати посебни народи; да је хрватска западна (ијекавска) варијанта заједничког језика, а да је српска источна (екавска) варијанта српскохрватског језика; да су сви римокатолици Хрвати а да су само православци Срби; да је хрватско писмо латиница а српско писмо ћирилица. Практично, прихватано је као научна истина све онако како је диктирала хрватска страна.

• Срби су имали два писма, ћирилицу и латиницу. Зашто се олако одричемо овог другог?

Славистика која се рађала крајем 18. и почетком 19. века имала је став да се народи не деле по вери већ по језику којим говоре. Отуда се и сматрало да Срба има три вере: православна, римокатолика и муслимана. Вук Караџић је само прихватио ту истину. Он је довршио процес реформи српске ћирилице којом су се служили Срби православне вере коју су пре њега почели Захарија Орфелин, Сава Мркаљ и Лука Милованов. Резултат ових реформи јесте ова ћирилица којом се данас служимо.

Доследно својим ставовима Вук Караџић је (1827) реформисао и латиницу превасходно за Србе римокатолике. Од тридесет слова данашње латинице он је изабрао 29. Само је слоцо ђ увео у употребу Ђуро Даничић уместо Вуковог диграфа дј. То се десило 1878. године.

Данас је латиница раширенија међу Србима него што је икад била. По једној процени, у Србији данас се ћирилица употребљава 53%, а латиница 47%. Вуков идеал да та два писма буду конвертибилна скоро је у потпуности остварен. На тастеру свог компјутера ја куцам латиницу, а на екрану ми се приказује ћирилица.

У српској јавности десило се нешто негативно у односу према овим српским писмима. Све више се заступају хрватски, а не вуковски ставови о писму. Појавило се (2001) у Новом Саду Друштво "Ћирилица". Његов је јавни програм: да се заштити српска ћирилица као једино српско писмо, а да се одбаци ова латиница којом се користимо, као "гајица", тј. као хрватско писмо. Био сам позван и ја да подржим те ставове. Разуме се, нисам на тако нешто могао да пристанем. Нажалост, хрватске ставове Друштва "Ћирилица" непромишљено су подржали многи српски угледници.

***Ко су, по Вама, главни кривци за овако незавидан положај српистике, институције или појединци?**

На Другом конгресу српских интелектуалаца у Београду (април 1994) било је окупљено око 2000 људи. На том скупу србовало се ко је колико хтео. Ја сам за овај скуп био припремио реферат под називом *Српске институције – најслабија тачка српског народа*. Нису ми омогућили да о тој теми говорим. Реферат сам касније сам објавио, а штампан је и у зборнику са истога скупа, међу приложеним текстовима. После тога, објавио сам више књига у прилог тези из наслова овог мог текста. Моји истомишљеници такође су објавили доста књига које ту тезу потврђују. Али сва наша упо-

зорења наишла су на глуве уши. Очигледно, неким снагама или неким људима стало је да се мисли да је са српским институцијама све у реду. Другим речима, стало им је да Срби и даље иду путем на којем су се нашли у југословенском, а поготово у Титовом периоду. Од државног и политичког врха Србије упорно се скрива истина.

У мојим књигама се јасно истиче да је у југословенском, а посебно у Титовом периоду, измењена филолошка оријентација и Матице српске, и Српске академије и Српске књижевне задруге, и Београдског универзитета (којег на том путу следе други српски универзитети). Садашњи руководиоци Србије никако не треба да се ослањају на ставове ових институција у филолошкој сфери. И институције и најважнији људи у њима су још од краја Другог светског рата под туђинском контролом. А да је тако, види се по идејама и ставовима које зуаступају. То су ставови сербокроатистике, некад јасни, некад замаскирани. Да су у њима овладали ставови србистике, наша судбина би била другачија. И пред политичарима и пред јавношћу сакривају се идеје Покрета за обнову србистике у складу са српском филолошком традицијом и европским вредностима које отварају другу перспективу.

Известан оптимизам улива ми понашање србијанских политичара око Косова и Метохије. Све одлучније они поручују свету: не прихватамо двоструке стандарде и преседане; хоћемо да се и Србија третира као и све друге земље и да се поштује међународно право. Исто тако и ми, присталице Покрета за обнову србистике, стално истичемо да хоћемо принципијелно исти третман за српски језик и књижевност као и за друге националне језике и књижевности. Ни ми не пристајемо на преседан и двоструке стандарде у филологији; не пристајемо да филологија која се бави Србима буде изван система адекватних филолошких дисциплина. Нажалост, људима из политике још није доспело до свести да Срби имају још тежи проблем од Косова. А то је питање српског идентитета. Тај идентитет је у југословенском периоду био доведен у питање и пре него што је угрожена Србија. Није се схватило да се српски народ распарчава и руши помоћу сербокроатистике, дисциплине која је још владајућа у српским националним институцијама, а финансира их српска држава.

Важан догађај за будућност биће када се и у Србији схвати да није исто српски језик и српскохрватски језик, и да српски језик није постао од српскохрватског, те србистика и сербокроатистика нуде сасвим различите перспективе. Ако хоће успон српског народа, сам државни врх Србије мора

предњачити у отварању врата србистичи.

• Имате ли противнике у овом послу? Шта Вам највише замерају?

Пријатеље и непријатеље свако од нас има, па сам их тако имао и ја. Али се у мојој професионалној каријери нешто битно десило крајем седамдесетих година прошлог века, када сам као директор Института за југословенске књижевности стао да браним интегритет српске књижевности. Тада нисам прихватио предлог мог старијег колеге проф. Др Јожеца Погачника да се на нашој Катедри за југословенске књижевности уведу два нова предмета: Црногорска књижевност и Босанскохерцеговачка књижевност. Схватио сам да тај предлог има за циљ практично преполовљавање српске књижевности. Зато сам и морао да му се супротставим. Тај чин није остао без последица. Од тада сам практично отписан из Матице српске. Окренули су ми леђа и неки дотадашњи пријатељи. Али сам мало помало јасно спознао да је некадашња Матица била и по програму и по деловању српска, а ова из титовог времена само је по имену српска. То се види по њеном односу према српском језику, српској књижевности и српском народу. Та стара српска институција поготово после 1945. спроводи политику распарчавања српског националног бића. Слично чине и друге српске националне институције. Ево нас где смо. У напору да се ова ситуација промени стекао сам многе и искрене пријатеље. С разлогом осећам да за наш народ има наде.

Више пута сам чуо да ме противници обнове србистике проглашавају незналицом и некомпетентним. Неки то чине смишљено и програмски, са доста знања и вештине. Ако докажу да сам незналица - пролази њихов програм. За сада немам осећање да су се у научној јавности примиле такве оцене. Супротно од тога, уверио сам се да нарочито млади филолози прихватају идеје које заступама, али и њихову логику.

•Шта планирате и какве су нам наде за очување српског језика и српске филолошке традиције?

На стручном плану, желео бих да радни век завршим успешно, односно да што више отргнем од смрти, како је Вук говорио. Ни једног тенутка нисам посумњао у успех подухвата обнове србистике. Верујем да ће име и идентитет српског језика бити одбрањени, да ће у догледно време српска филолошка традиција бити обновљена. Све је мање оних који кажу да се борим за погрешну ствар.

Кључна места међу најновијим издањима “Филекса” свакако припадају делима троје аутора која многе читалачке радозналости могу

поспешити, највећма ону незамењиву: шта је и како међу њиховим корицама обзнањено? Укратко, дакле:

Ненад Кражић
**КАД СУ
ВЕТЕРНИЦОМ
ПЛОВИЛИ
ЧАМЦИ**
записи
126 стр.
формат А5

Уери летећих објеката сваке врсте, од “милосрдних анђела” до сателита са опсервацијама у прапрошлост васионе, Ненад Кражић је заплочио чамцем реком свога роднога града.

У девет поглавља: о пустом турском, мајсторима као првим људима, биоскопу и позоришту; наравно, о политици и томе слично, о свему што се некад догађало - он описом, а Слободан Костић Коста и Миодраг Величковић илустровано.

Братислав
Тодоровић
**САН
БЕСАНЕ
НОЋИ**
приповетке
130 стр.
формат А5

Клатно старог сата узњихано је у приповеткама Братислава Тодоровића под обједињеним насловом *Сан бесане ноћи*.

Изнети су многи догађаји и ликови из прошлости и приповедачеве садашњости, од љубавних јада до бесаног бомбардовања “балканске трансверзале”: Србије и родног му Лесковца.

Љиљана Јовановић
**НЕШТО У
МЕНИ**
песме
108 стр.
формат А5

У овој песмама обилатој књизи поетеса трага за пуноћом и целином живота у коме се непосредно стварно и сновано суспрежу “Завичајном песмом” посвећеном родном Лесковцу и Соко Бањи у којој живи.

Тајновитост песничког гласа препознатљива је у наслову *Нешто у мени*, док је на читаоцу да га трагањем одгонета.

САДРЖАЈ

Душко Новаковић: <i>Избавићел</i> 2	Тимошенко Милосављевић: <i>Живои овај, овакав</i>16
Слађана Илић: <i>Заувек ѝрича</i>2	Вида Мокрин - Пауер: <i>Трчање у месџу</i>18
Предраг Драгић Кијук: <i>Тексти коме се иззубио ѝраг</i> ..3	Андре Русо: <i>Досада Франсоаз Саган</i>21
Павле Угринов: <i>Двајисма</i>4	Младен Дражетин: <i>Дойисно ѝозоришије</i>23
Марија Стојановић: <i>Исходишија Павла Узринова</i>6	Ђ. Видановић, М. Радуловић : <i>Семанѝика ѝословица</i> ..24
Цасприт Синг: <i>Седмнаест ѝарадајза</i>7	Николај Тимченко: <i>О Душану Сѝошићу</i>25
Ненад Кражић: <i>Време смрѝи и разоноде</i>8	Радослав Војводић: <i>Смрѝ Мајке Јуѝовића</i>26
Петре Андреевски : <i>Разѝговор</i>9	Слађана Сл. Стојановић : <i>Полаѝињују ли се Срби?</i>28
Весна Егерић: <i>Умреѝи од једноѝ ѝољубица у ѝрену</i>10	Дејан Ђорђевић: <i>Разѝговор са П. Милосављевићем</i>29
Ноам Чомски: <i>Права слика “ѝлобализације”</i>12	
Гордана Станковић: <i>Право хуманиѝарне инѝервениције</i> ...13	Новица Коцић : <i>Без речи</i> (карикатуре)

УСПЕЊА

ISSN 1452-9122

Издавач **FILEKS** - Лесковац, Учитеља Мите 8,
тел/факс: 016/260-649; 260-721,
e-mail: fileks016@yahoo.com;

Оснивач **Радисав Филиповић**, Главни и одговорни уредник **Саша Хаѝи Танчић**,
Уредник **Дејан Ђорђевић**, Дизајн корица: **Милан Филиповић**,
Компјутерска припрема: “**Be Famous**” - Лесковац, Штампa **FILEKS** - Лесковац,
тираж 300 примерака

Рукописе слати на адресу Издавача; Жиро-рачун: 160-55054-08 Banca Intesa

Цена примерка 100,00 динара. Годишња претплата 350,00 динара

“Успења” финансијски помаже СО Лесковац

FILEKS

izdavačka
kuća

VRLO POVOLJNO

Štamparija **FILEKS** Vam nudi:

- KNJIGE
- NOVINE
- GRAFIČKI DIZAJN
- REKLAMNA FOTOGRAFIJA
- VIZIT KARTE
- REKLAMNE BLOKOVE
- KATALOGE
- PROSPEKTE
- NALEPNICE
- REKLAMNE KESE
- BLOKOVSKU ROBU
- POSTERE

Саша Хаџи Танчић

СИГНАЛИ

Саша Хаџи Танчић

ИСПУЊЕЊЕ

Саша Хаџи Танчић
САМ
БЕСАМЕ НОВИ

FILEKS

Александра Кретић

ПЕСМЕ ЗА
ВЕЧНО ПАМЋЕЊЕ

Менаџ Кражић

КАД СУ ВЕТЕРНИЦОМ
ПЛОВИЛИ ЧАМЦИ

FILEKS

САША ХАѢИ ТАНЧИЋ

ИЗ ДУБИНЕ
КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА

FILEKS

Менаџ Кражић

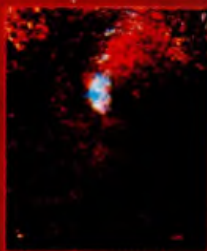

Александра Кретић

ПРВИ КОРАЦИ

FILEKS

Менаџ Кражић
НЕШТО У МЕНИ

FILEKS